

**Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра педагогіки і психології (дошкільної та корекційної)
імені проф. Поніманської Т.І.**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**до практичних і лабораторних занять
та виконання завдань для самостійної роботи**

з навчальної дисципліни

**«ОСНОВИ ПРИРОДОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИКА
ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ»**

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

УДК 373.2.016 : 502.2 (072)

М 54

Посібник схвалено та рекомендовано
до друку кафедрою педагогіки і психології (дошкільної та корекційної)
імені проф. Поніманської Т.І.
(протокол № 2 від 18.02.2020 р.)

Друкується за рішенням навчально-методичної комісії
педагогічного факультету РДГУ
(*протокол № 2 від 25.02.2020 р.*)

**Укладач: доцент кафедри педагогіки і психології
(дошкільної та корекційної) імені проф. Поніманської Т.І.
Горопаха Наталія Михайлівна**

Рецензенти:

- **Іванова Наталія Володимирівна**, доктор філософських наук, доцент, декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Луцького педагогічного коледжу;
- **Ніколайчук Галина Іванівна**, кандидат педагогічних наук, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан факультету іноземної філології Рівненського державного гуманітарного університету

М 54 **Методичні рекомендації до практичних і лабораторних занять та виконання завдань для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи природознавства та методика ознайомлення дітей з природою».** Методичний посібник для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 012 «Дошкільна освіта» / Укл. Н.М.Горопаха. Рівне: РДГУ, 2020. 62 с.

Методичний посібник є частиною методичного забезпечення навчальної дисципліни «Основи природознавства та методика ознайомлення дітей з природою», що входить до навчального плану підготовки бакалавра за освітньо-професійною програмою «Дошкільна освіта» зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта». У цьому збірнику подані плани практичних та лабораторних занять, рекомендована література та завдання для самостійної роботи до кожної теми, що входить до програми навчальної дисципліни. Також вміщено питання до заліку та екзамену, критерії оцінки результатів навчання.

© Н.М.Горопаха, 2020 рік
© РДГУ, 2020 рік

ВСТУП

Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою – одна з основних навчальних дисциплін циклу професійної підготовки бакалавра із спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Основи природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою – це наука про використання природи у вихованні та всебічному розвитку дітей дошкільного віку. Значення природи як засобу виховного впливу на дитину важко переоцінити. Вона є тим найпершим матеріалом, на основі якого починає формуватися багатогранна особистість. Зачудування перед величчю і таємничістю Природи, її щедрістю, і разом з тим неблаганною силою – це зародок віри у космічні зв'язки і верховенство Всевишнього. Дуже важливо, щоб уже з перших років життя маленька людина відчувала свою єдність з природою, навчилася черпати з цього цілющого джерела для свого здоров'я – фізичного, духовного, психічного. Потреби педагогічної практики в спеціально розробленій теорії та методичному обґрунтуванні найбільш ефективних шляхів використання природи у вихованні дітей призвели до виділення методики ознайомлення з природою у окрему галузь педагогічних знань.

Нині особливої актуальності набуло екологічне виховання підростаючого покоління, що привело до надання екологічного спрямування усій роботі з ознайомлення дошкільників з природним довкіллям. Розв'язання завдань екологічного виховання дошкільнят значною мірою залежить від особистої позиції дорослих, їх екологічного світосприймання та вміння передати малюкам своє ставлення до природи, розуміння власної ролі у її збереженні. Це значно підвищує важливість опанування майбутніми вихователями однієї із основних професійно орієнтованих навчальних дисциплін – «Основ природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою».

Головний принцип побудови навчального матеріалу курсу – екологічний, суть якого у постійному акцентуванні на виявленні взаємозв'язків у природі, встановленні тих залежностей та законів природи, якими має керуватися людина у своїй поведінці.

Опанування знаннями з курсу реалізується за допомогою основних організаційних форм навчання: лекцій, практичних (семінарських) та лабораторних занять, консультацій, самостійної роботи тощо.

ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ З ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ ТА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Для підготовки до практичних, лабораторних занять та виконання завдань для самостійної роботи слід завести окремий зошит.

2. Готуючись до заняття, слід зазначити у зошиті тему, план заняття, виконати письмові завдання, чітко виділивши завдання до практичної (лабораторної) та завдання для самостійної роботи.

3. Розпочинати вивчення теми слід із опрацювання матеріалу лекції, у разі відсутності на лекції з теми слід взяти у кабінеті текст лекції і опрацювати його: прочитати, виписати в зошит визначення, класифікації, важливі положення.

4. Далі опрацювати теоретичний матеріал з інших джерел (хрестоматії, методичних посібників, журнальних статей): прочитати статті, виписати головні думки, цитати, перенести в зошит схеми, таблиці (можливі ксерокопії). **Увага: всі вказані у списку літератури джерела повинні бути опрацьовані.** Якщо у завданнях до самостійної роботи не передбачене конспектування, їх слід опрацювати усно і за бажанням виписати у зошит основні положення. Матеріали всіх джерел слід використовувати у відповідях на практичному чи лабораторному занятті.

5. Завершити вивчення теми виконанням творчих письмових завдань чи розв'язанням педагогічних задач та ситуацій.

6. Всі завдання є обов'язковими до виконання.

ОБОВ'ЯЗКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. К., 2012.
2. Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012
3. Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. У 2-х частинах. / Укладач Н.Горопаха. Рівне: «Волинські береги», 2007.
4. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. / Наук. ред. О.Л.Кононко. К., 2019.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за ред. О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.
6. Яришева Н. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 1993.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

1 семестр

ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДИКИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПРИРОДОЮ

Тема. Методика ознайомлення з природою як наука

План практичного заняття № 1

1. Предмет, завдання та методи методики ознайомлення з природою як наукової дисципліни.
2. Місце методики в системі педагогічних наук, визначення теоретичних джерел методики ознайомлення дітей з природою.
3. Становлення та розвиток методики ознайомлення з природою.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати статті:
 - Гайдамак А., Тійтанен Т. Соціально-екологічний ідеал. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 6-14;
 - Ришова Н. Екологічне виховання дошкільників з позиції нової парадигми. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 19-31.

На основі аналізу та, використовуючи матеріал, поданий у довідках, заповнити таблиці.

Таблиця 1. «Складові частини соціально-екологічного ідеалу»

<i>Складові частини соціально – екологічного ідеалу</i>	<i>Зміст з точки зору біоцентричної парадигми</i>	<i>Віковий період, сензитивний для формування</i>
<i>Естетичний компонент</i>		
<i>Моральний компонент</i>		
<i>Когнітивний компонент</i>		
<i>Дієвий компонент</i>		

Довідка до таблиці 1

- Змістом компоненту є знання основ екології – науки про взаємозв'язки у природі.
- Змістом компоненту є емоційно-позитивне ставлення до природи; естетичне сприймання природи.
- Змістом компоненту є спілкування з природою; перетворення природи з врахуванням її законів; охорона природи, як середовища існування людини.
- Змістом компоненту є усвідомлення самоцінності природи; уявлення про моральне ставлення людини до природи.
- Сенситивним є ранній та молодший дошкільний вік.
- Сенситивним є середній та старший дошкільний вік.
- Сенситивним є старший дошкільний та шкільний вік.

Таблиця 2. Філософські основи екологічного виховання

Біоцентрична парадигма	Антропоцентрична парадигма

Довідка до таблиці 2

- Людина – господар, цар природи
- Людина – частина природи.
- Мірило речей – унікальність життя.
- Світ для людини
- Узгодженість потреб з екологічними вимогами.
- Мірило речей – людина.
- Повага до всіх форм життя.
- Технократичний прорахунок користі природи, її утилітарна цінність.

2. Опрацювати статті:

- Ніколаєва С. Теоретичні основи формування узагальнених уявлень про природу. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 31-37.
- Ніколаєва С.М., Фабрі К.Е. Теоретичні основи ознайомлення дошкільників з процесами розвитку в живій природі. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* К., 2012. С. 43_53.

На основі аналізу та, використовуючи матеріал, поданий у таблиці 3, підготувати письмову відповідь на питання «**Теоретичні основи методики ознайомлення дітей з природою**».

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ЯВИЩАМИ РОЗВИТКУ В ПРИРОДІ

Психолого-педагогічний аспект психологічна готовність дітей дошкільного віку до засвоєння знань, що відображають особливості розвитку живих істот		Природничий аспект На яких об'єктах діти можуть засвоїти знання про процеси росту та розвитку живих істот?	
Вивчення форм мислення дітей дошкільного віку, особливості наочно-образного мислення.	Особливості сприймання дітьми простору, часу, пропорцій.	Поняття росту живих істот в біології як накопичення кількісних змін (величини).	Поняття розвитку в біології як поява якісних змін у будові та поведінці. Наявність або відсутність метаморфозу.
Моделі і схеми як засіб розвитку наочно-образного мислення.	Використання координатної сітки як засобу формування просторово-часових уявлень.	Добре видимі у рослин.	Добре видимі у тварин завдяки наявності поведінки. Для розвитку з метаморфозом характерна наявність "дорослої" поведінки у личинки (недорослої істоти)

ГІПОТЕЗИ

З допомогою схем можна відобразити послідовний хід суттєвих змін об'єкта у розвитку	Можлива розробка такої експериментальної моделі, яка відобразить динаміку змін об'єкта, що розвивається, в часі.	На рослинних об'єктах добре знайомити дітей з ростом живих організмів.	Розвиток з метаморфозом дітям важко зрозуміти, а без метаморфозу - легше завдяки змінам у поведінці.
Графічні моделі , що послідовно відображають зміни, які проходять в живій та неживій природі можна використовувати для фіксації спостережень дітей за розвитком та ростом (для дітей моделі інтерпретовані як "Календарі спостережень")			

3. З посібника «Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія» (К., 2012) законспектувати матеріал, поданий на сторінках 6-8, 10-15.

4. За підручником Яришевої Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 1993 опрацювати розділ «Становлення і розвиток методики ознайомлення дітей з природою». Скопіювати наведені нижче таблиці та доповнити їх, використовуючи матеріали підручника.

Таблиця 4

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДИ ЯК ЗАСОБУ ВИХОВАННЯ В ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Персоналії	Роки життя	Найвідоміші праці	Головні ідеї щодо виховання і навчання дітей засобами природи
Ян Амос Коменський , чеський педагог	1592 – 1678	Материнська школа, Видимий світ в малюнках	<ul style="list-style-type: none"> • Людина – частина природи і повинна розвиватися за законами природи. • Вже з раннього віку дітям слід давати знання про природу, обсяг яких був окреслений Коменським у книзі «Материнська школа». • Пізнання природи дитиною повинно починатися з реальних явищ і предметів, «не з словесного тлумачення про речі, а з предметного над ними спостереження». • Наголошував на ролі наочного матеріалу в пізнанні природи, зокрема, ілюстрацій.
Жан-Жак Руссо , французький філософ-просвітитель	1712 – 1778	Еміль або Про виховання	<ul style="list-style-type: none"> • Був прихильником природного виховання, тобто такого, яке б відповідало особливостям дітей і було близьким до природи. • Вважав природу основним засобом виховання дитини до 12 років. • Основним методом вважав спостереження природи під час прогулянок, причому радив знайомити дітей лише з тими об'єктами, які самі привернуть увагу дитини. • Завдання вихователя полягає у

			<p>підтримці і розвитку інтересу дітей, на основі якого формуються допитливість та увага.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Рекомендував використовувати «метод природних покарань». • Вважав природу також засобом фізичного розвитку дитини. • Важливого значення надавав іграм з природними матеріалами.
Йоган Генріх Песталоцці , швейцарський педагог	1746 – 1827	Книга матерів або Як Гертруда вчить своїх дітей	<ul style="list-style-type: none"> • Вважав природу головним джерелом, завдяки якому розум піднімається від неясних чуттєвих сприймань до чітких понять. • Особливо цінував спостереження природи як «єдиний дійсний фундамент людського пізнання». • Наголошував на розвитку здібностей дітей відповідно до законів природи.
Фрідріх Фребель , німецький педагог	1782 – 1852	Педагогіка дитячого садка	<ul style="list-style-type: none"> • Вважав, що в дитячому садку діти більшу частину часу повинні проводити не відкритому повітрі, в саду, під безпосереднім впливом природи. • Вважав природу невичерпним джерелом для здійснення розумового та морального виховання. • Наголошував на необхідності залучення дитини до праці в природі, рекомендував створювати в дитячих садках городи. • Застосовував у своїй роботі екскурсії, ігри, побудовані на наслідування тварин, свята в природі.
Марія Монтессорі , італійський педагог, лікар	1870 – 1952	Метод наукової педагогіки, що застосовується до виховання в будинках дитини	<ul style="list-style-type: none"> • Вважала природу засобом морального, розумового розвитку, зміцнення фізичних сил дитини. • Рекомендувала створювати городи, де діти могли б працювати, кутки природи, де діти могли б виявляти турботу про живих істот. • Не рекомендувала використовувати об'єкти природи для детального аналізу і сенсорного розвитку.

Таблиця 5

ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ (РОСІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ) ПЕДАГОГІКИ

Персоналії	Роки життя	Найвідоміші праці	Головні ідеї щодо використання природи у вихованні та навчанні дітей засобами природи
Костянтин Дмитрович Ушинський, російський педагог	1824 – 1871	Людина як предмет виховання. Дитячий світ. Рідне слово. Педагогічна подорож по Швейцарії.	<ul style="list-style-type: none"> • Вважав неможливим здійснення початкового навчання без природи. • Називав природу всерозвиваючою і розкривав можливості її використання для всебічного виховання дітей. • Вказував, що природа є першоджерелом реальних вражень, а «логіка природи – найдоступніша для дітей логіка – наочна і неспростовна». • Широко використовував природознавчий матеріал у своїх навчальних книгах «Рідне слово» та «Дитячий світ». • Основним методом вважав спостереження, під час якого слід широко використовувати порівняння. • Є автором цікавих літературних творів для дітей, у яких намагається розкрити перед ними світ природи у простих розповідях та поясненнях. • Підкреслював, що природа виступає засобом виховання любові до Батьківщини.
Єлизавета Миколаївна Водовозова, російський педагог	1844 – 1923	Розумове та моральне виховання дітей від першого прояву свідомості до шкільного віку	<u>Послідовниця ідей К.Д.Ушинського.</u> <ul style="list-style-type: none"> • основоположник методики ознайомлення дітей з природою. • Уперше визначила коло предметів і явищ природи, з якими слід знайомити дітей дошкільного віку та диференціювала їх для дітей різного віку. • Основним шляхом пізнання природи та розвитку розумових

			<p>здібностей дітей вважала спостереження.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Рекомендувала використовувати прогулянки та екскурсії, розробила методику їх проведення з дітьми дошкільного віку. • Великого значення надавала праці в природі. • Рекомендувала створювати в дитячих садках природничі кабінети – кутки природи. • Є автором збірки творів для дітей «З російського життя і природи».
Аделаїда Семенівна Симонович, російський педагог	1844 – 1940	Журнал «Дитячий садок»	<p><u>Послідовниця ідей К.Д.Ушинського.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Розвиває ідею народності, засобом реалізації якої вважає природу. • Вводить в практику роботи дитячого садка заняття ознайомлення з рідною природою (краєзнавчі заняття). • Окреслює коло конкретних уявлень дітей про природу рідного краю. • Рекомендує проводити з дітьми екскурсії та цікаві фізичні досліди.
Єлизавета Іванівна Тіхєєва, російський педагог	1867 – 1943	Розвиток мови дітей	<ul style="list-style-type: none"> • Розглядала природу як елемент середовища, без якого не можна виховати здорову, всебічно розвинену людину. • Основними шляхами формування у дітей конкретних уявлень про природу, розвитку органів чуттів вважала спостереження. • Важливе значення, на її думку, має і трудова діяльність на городі, квітнику, в кутку природи. В проведенні праці в природі багато в чому наслідувала Ф. Фребеля. • Підготувала план-програму ознайомлення дошкільників з природою.

<p>Софія Федорівна Русова, український педагог</p>	<p>1856 – 1940</p>	<p>Дитячий сад на національному ґрунті. Теорія і практика дошкільного виховання.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • концепція національного дитячого садка. 1872 р. – відкрила перший дитячий садок на Україні. • Однією з провідних її ідей було формування дитини засобами рідної природи. • Вважала природознавство першою наукою малих дітей. • Важливого значення надавала вивченню природи для розвитку мови дітей. Підкреслювала, що найкращий шлях для розвитку мови – враження, що одержують діти від спілкування з живими істотами у природі. • Вважала, що у природі треба брати матеріал для сенсорного виховання. • Вважала, що в дитячому садку не потрібно сталої програми, навчання повинно вестися у відповідності до того матеріалу, що його дає природа.
<p>Наталія Дмитрівна Лубенець, український педагог</p>		<p>Монтессорі і Фребель. Дошкільне виховання і народна школа.</p>	<p><u>Послідовниця ідей Ф.Фребеля.</u></p> <p>Заснувала Товариство народних дитячих садків (Київ, 1902 р.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Використовувала у роботі екскурсії в природу.
<p>Василь Олександрович Сухомлинський, український педагог</p>	<p>1918 – 1970</p>	<p>Серце віддаю дітям</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Важливого значення надавав природі як засобу фізичного, розумового, морального та естетичного виховання. • Для реалізації виховного потенціалу природного оточення організував «Школу під голубим небом». • Важливими формами роботи були прогулянки та екскурсії в природу, які він називав «подорожами до джерел думки і слова», «уроками мислення серед природи». • Вважав, що природа допомагає дітям зрозуміти велич людської праці.

5. Написати анотацію на одну з перерахованих нижче книг:

- Залкинд Э.И. Природа в детском саду. М., 1947;
- Веретенникова С.А. Ознакомление дошкольников с природой. М., 1961;
- Сизенко-Казанец З.Д. Природа и дети. М., 1966;
- Веретенникова С.О. Ознайомлення дошкільників з природою. К., 1979;
- Яришева Н.Ф. Ознайомлення дітей з природою. К., 1980;
- Виноградова Н.Ф. Умственное воспитание в процессе ознакомления с природой. М., 1982;
- Как знакомить дошкольников с природой / Под ред. П.Г. Саморуковой. М., 1983;
- Лучич М.В. Детям о природе. М., 1989.

Тема. Завдання і зміст ознайомлення дошкільників з природою

План практичного заняття № 2

1. Екологічне виховання як основна мета ознайомлення дітей з природою.
2. Використання природи як джерела всебічного розвитку дошкільнят.
 - а) завдання розумового виховання;
 - б) завдання морального та трудового виховання;
 - в) завдання естетичного та фізичного виховання.
3. Принципи відбору змісту знань дітей дошкільного віку про природу.
4. Зміст освітньої лінії «Дитина в природному довкіллі» у Базовому компоненті дошкільної освіти.
5. Сучасні програми ознайомлення дітей дошкільного віку з природою.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти. К., 2012.
2. Горопаха Н. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. С. 7-14.
3. Горопаха Н. Краще пізнати, щоб зберегти. Рівне, 1998. С. 3-8.
4. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / Науковий редактор О.Л. Кононко. К., 2003. 243с.
5. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів, 1994.
6. Лупійко Л. Екологічна культура та народні природознавчі традиції: орієнтовний зміст програми «Екологічна скринька». *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 101-109.
7. Ніколаєва С. Огляд зарубіжних та вітчизняних програм екологічної освіти дошкільників. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 55-69.

8. Плохій З. Вітальна цінність природи: складові екологічної культури дошкільників. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* К., 2012. С. 58-63.
9. Плохій З. Сучасний зміст екологічного виховання. *Дошкільне виховання.* 2008. 3. С. 3-6.
10. Плохій З. Я і Світ навколо: Особистісно орієнтований підхід у формуванні ставлення дошкільнят до природи. *Дошкільне виховання.* 2008. № 7. С. 8-11.
11. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників. К., 2002.
12. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» /Наук. ред. і упор. О.Л.Кононко. К., 2014. 403 с.
13. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня» / за ред. О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 264 с.

Завдання для самостійної роботи

1. Написати анотацію на перераховані нижче книги:
 - Горопаха Н. Краще пізнати, щоб зберегти. Рівне, 1998;
 - Горопаха Н. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001;
 - Лисенко Н.В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів, 1994;
 - Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників. К., 2002.
2. З посібника «Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія» (К., 2012) законспектувати матеріал зі сторінок 15-22.
3. Опрацювати Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. К., 2012.– освітня лінія «Дитина в природному довкіллі». Виписати основний зміст освітньої лінії та критерії природного-екологічної компетенції дитини.
4. Із «Коментаря до Базового компонента дошкільної освіти в Україні» (*див. список літератури*) законспектувати матеріал зі сторінок 126-131.
5. Опрацювати статтю Ніколаєвої С.М. «Огляд зарубіжних та вітчизняних програм екологічної освіти дошкільнят» (*див. список літератури*) та самостійно укласти порівняльну таблицю сучасних програм екологічної освіти дітей дошкільного віку.
6. Законспектувати статті З. Плохій (*№№ 10, 11 у списку літератури*). Використати у відповіді на 5 питань плану практичного заняття.
7. Ознайомитись з Програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» та програмою «Українське дошкільня». Виписати основні напрями змісту

ознайомлення дітей з природою, передбачені програмами. Заповнити наведену нижче порівняльну таблицю.

Таблиця 6

Зміст ознайомлення дітей з природою за Базовою програмою розвитку дитини «Я у Світі» та програмою «Українське дошкілля»

Критерії порівняння	Програма «Я у світі»	Програма «Українське дошкілля»
Загальна характеристика програми (рік виходу, тип)		
Основні завдання ознайомлення з природою за програмою		
Назва розділу, у якому визначено зміст ознайомлення з природою		
Структура програми ознайомлення з природою		
Принципи побудови змісту знань про природу у програмі		
Висновок про спільні та відмінні риси програм, що порівнюються		

СТВОРЕННЯ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ УМОВ ДЛЯ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ

Тема. Куточок природи в дошкільному закладі

План практичного заняття № 3

1. Екологізація розвивального середовища дитини як умова її ознайомлення з природою.
2. Навчально-виховне значення кутка природи в дитячому садку.
3. Обладнання кутка природи в групі дошкільного закладу та «екологічної кімнати»:
 - а) акваріуми;
 - б) терарії – житло для земноводних та плазунів;
 - в) клітки та вольєри для птахів і ссавців.

План лабораторного заняття № 1

1. Вимоги до вибору мешканців кутка природи.
2. Характеристика тварин, що можуть утримуватися в кутку природи:
 - а) акваріумні риби;
 - б) екзотичні птахи (папуги, канарки);
 - в) дрібні гризуни (морські свинки, хом'яки, піщанки, миші).
3. Тимчасові мешканці кутка природи.

Література

1. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. С. 15-30.
2. Горопаха Н.М. Основи природознавства: Практикум для самостійної роботи. Рівне, 2014. С. 65-70, 81-83.
3. Кот Н. Розвивальне екологічне середовище в дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 22-23.
4. Лаврентьева Г. Розвивальне предметно – ігрове середовище: Європейський довід та новітні підходи. *Палітра педагога*. 2001. №4. С. 11-13.
5. Марковская М.М. Уголок природы в детском саду. М., 1984. С. 59-109.
6. Рыжова Н. Аквариум в детском саду. *Дошкольное воспитание*. 2001. № 7. С. 12-18.
7. Рыжова Н. Экологизация развивающей предметной среды. *Дошкольное воспитание*. 1999. № 3. С. 50-61.
8. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 1993. С. 90-104.

Завдання для самостійної роботи до практичного заняття

1. На основі рекомендацій Н. Горопахи, поданих у книзі «Виховання екологічної культури дітей». Рівне, 2001. С. 19-23, та Н. Рижової (див. № 2 у списку літератури) скласти приблизний план обладнання в дошкільному закладі «екологічної кімнати».

2. Встановити відповідність між назвами можливих мешканців кутка природи та необхідним для їх утримання житлом, з'єднавши лініями відповідні слова

Папуга
Водяна черепаха
Гуппі
Ящірка прудка
Піщанка
Їжак
Канарка
Степова черепаха
Морська свинка
Мечоносець
Хом'ячок
Кролик
Цвіркун
Жаба деревна
Золота рибка
Жаба квакша
Білка
Метелик павичеве око

Акваріум
Терарій
Інсектарій
Клітка скляна
Клітка дерев'яна або металева
Вольєр на вулиці

3. Встановити послідовність роботи по обладнанню акваріума, вказавши у другій колонці відповідні номери.

Етапи обладнання акваріума	№ п/п
Підібрати акваріум відповідного розміру та форми	
Заселити акваріум рибами	
Прожарити ґрунт у духовій шафі чи продезинфікувати іншим способом	
Заповнити акваріум водою	
Відстояти воду протягом кількох днів у емальованому посуді	
Посадити водорості	

Населити акваріум молюсками	
Вимити акваріум	
Налити у акваріум води для перевірки цілісності швів	
Встановити акваріум на обране місце	
Вкласти у акваріум ґрунт	
Відстояти воду в акваріумі протягом 2-3 днів	

4. Визначити, що з перерахованого нижче входить до обладнання житла для зазначених у таблиці тварин (вписати у елементи обладнання у відповідні колонки).

Терарій для ящірки	Клітка для папуги	Вольєр для морської свинки	Терарій для жаби

1. Годівниця з насінням	16. джерело світла (потужна лампа чи рефлектор)
2. солома	17. каміння
3. напувалка	18. мох
4. мисочка з піском	19. мінеральний підкорм
5. пісок	20. дерн
6. шматочки кори	21. гірки каменів
7. торф	22. пеньки та корчі
8. драбинки	23. водойма (ємність з водою)
9. дерев'яний будиночок	24. рослини
10. мисочка для корму	25. остов каракатиці
11. пляшечка з водою	26. черепки квіткових горщиків;
12. якийсь твердий предмет, який можна гризти	27. полички і похилі площини
13. тирса	28. гілка плодового дерева
14. іграшки	
15. колесо без спиць для фізичних вправ	

Завдання для самостійної роботи до лабораторного заняття

5. Визначити, яких тварин годують перерахованим нижче кормом, і вказати назви кормів у відповідних колонках.

Папуги	Морські свинки	Хом'ячки	Акваріумні риби	Піщанки	Кролі

1. Мотиль	15. кукурудза
2. ячмінь	16. запарене пшоно
3. кульбаба	17. яблука
4. шпинат	18. канаркове насіння
5. пшениця	19. родзинки
6. овес	20. розмочена у молоці булка
7. конюшина	21. ячна шкаралупа
8. горіхи	22. коретра
9. морква	23. просо
10. соняшникове насіння	24. відварені яйця
11. капуста	25. буряк
12. сухі дафнії	26. салат
13. свіже сіно	27. трубочник
14. крейда	28. подорожник

6. Виписати з літератури характеристику 2 акваріумних риб, канарки або папуги, морської свинки або хом'ячка. До характеристики включити відомості про:

- походження тварини та умови її існування в природі;
- історію одомашнення тварини;
- зовнішній вигляд та цікаві поведки;
- умови, які необхідно створити в кутку природи для утримання тварини.

Тема. Кімнатне квітництво

План практичного заняття № 4

1. Кімнатне квітництво, його значення в дитячому садку.
2. Різноманітність кімнатних рослин, їх походження та особливості.

План лабораторного заняття № 2

1. Умови, необхідні для нормального росту та розвитку рослин.
2. Догляд за кімнатними рослинами.

Література

1. Бочелюк О.І., Горопаха Н.М. Кімнатне квітництво у дошкільному закладі. Рівне, 2006.
2. Верзилин Н.Н. Райский сад на подоконнике. М., 1998.
3. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2002. С. 15-30.
4. Горопаха Н.М. Основи природознавства: Практикум для самостійної роботи. Рівне, 2014. С. 71-73.

5. Марковская М.М. Уголок природы в детском саду. М., 1984. С. 7-34.
6. Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. К., 1993. С. 50-84.

Завдання для самостійної роботи

1. Скопіювати у зошит та, спираючись на матеріали, подані в книгах О. Бочелюк, Н. Горопахи «Кімнатне квітникарство в дошкільному закладі» або Н. Горопахи «Виховання екологічної культури дітей», заповнити наведені нижче таблиці.

Умови утримання кімнатних рослин

Умови	Місця, що відповідають вказаним умовам	Рослини, що підходять
Тінь		
Напівтінь		
Світло, але без сонячних променів		
Пряме сонце зрідка		
Добре освітлене місце		
Прохолодне місце взимку		
Сухе повітря в кімнаті		

Розташування кімнатних рослин

1. Підвішування до стелі _____	А. Невисокі куцисті рослини. Б. Рослини з довгими стеблами, що дугоподібно звисають в усі боки від горщика.
2. Розташування на підвіконні _____	В. Рослини, у яких краса листя підкреслюється, якщо крізь нього просвічується сонячне світло. Г. Ліаноподібні рослини.
3. Розташування на підлозі _____	Д. Великі за розміром рослини, схожі на деревце чи куц. Е. Кактуси та інші сукуленти.
4. Розташування на спеціальних підставках _____	Є. Рослини з великим листям (типу монстери , драцени) та пальмоподібні. Ж. Рослини з довгими стеблами, що дугоподібно звисають на один бік. З. Світлолюбні рослини.

5. Підвішування на стіні _____	I. Тінелюбні рослини.
--------------------------------	-----------------------

Встановити відповідність між частинами цієї таблиці, вписавши відповідні букви на пропущені місця у лівій частині таблиці.

Дотримання режиму поливання

Потреби рослин	Правило поливання	Рослини, що підходять
Не потребують поливання взимку		
Помірне поливання		
Постійно вологий ґрунт		
Перезволожений ґрунт		

Дотримання температурного режиму

Температура повітря	Рослини, що підходять
28° С	
23° С	
16° С	
13° С – 10° С	
8° С – 5° С	

2. Визначити, до якої з груп належать перераховані рослини та вказати назви у відповідних колонках таблиці.

1. Аспідистра,	12. дифенбахія,	24. кактуси,
2. драцена,	13. зигокактус,	25. колеус,
3. папороть,	14. монстера,	26. пеларгонія,
4. плющ
звичайний,	15. фуксія,	27. клівія,
5. сансев'єра,	16. хлорофітум,	28. каменеломка,
6. фікус,	17. цикламен.	29. сеткрезія,
7. азалія,	18. пуансетія,	30. пальми,
8. аспарагус,	19. сенполія,	31. амазонська
лілія,
9. королівська
бегонія,	20. бегонія
завждиквітуча,	32. амариліс,
10. виноград,	21. традесканція,	33. циперус,
11. абутилон,	22. гібіскус,	34. кринум.
	23. гіпеаструм,	

Декоративно-листяні	красивоквітучі	ампельні	цибулинні	сукуленти

Індивідуальне довготривале завдання

Виростити одну з кімнатних рослин, що рекомендовані для куточків природи дошкільного закладу. Скориставшись довідником, описати обрану рослину, дотримуючись такої схеми: назва рослини (наукова, народна); особливості зовнішнього вигляду; походження; умови, необхідні для росту рослини в кімнаті, догляд; інші цікаві відомості.

Під час вирощування рослини вести спостереження, результати яких відображати у щоденнику в практикумі для самостійної роботи.

Тема. Ділянка дошкільного закладу, її озеленення

План практичного заняття № 5

1. Навчально-виховне значення ділянки дитячого садка. Вимоги до планування та озеленення ділянки.
2. Квітники та газони на ділянці, їх влаштування.
3. Город на ділянці дитячого садка, його планування та використання в навчально-виховній роботі з дітьми.
4. Плодовий сад у дитячому садку.
5. Тварини та птахи на ділянці дитячого садка.
6. Прокладання «Екологічної стежки» на ділянці дошкільного закладу.

Література

1. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне. 2001. С. 15-30.
2. Горопаха Н. Краще пізнати, щоб зберегти. Рівне, 1998. С. 8-13.
3. Горопаха Н.М. Основи природознавства: Практикум для самостійної роботи. Рівне, 2014. С. 73-80, 84-88.
4. Кот Н. Розвивальне екологічне середовище в дитсадку. *Дошкільне виховання*. 2008. № 7. С. 22-23.
5. Пантелєєв Г. Ділянка дитячого садка: естетика оформлення. *Дошкільне виховання*. 2003. №№ 3, 10.
6. Рыжова Н. Экологизация развивающей предметной среды. *Дошкольное воспитание*. 1999. № 3. С. 50-65.
7. Рыжова Н. Экологическая тропинка. *Дошкольное воспитание*. 2000. № 4. С. 25-36.

Завдання для самостійної роботи

1. Розв'язати екологічні задачі:

1.1. У двох районах міста вивчалась захворюваність дітей. Якщо в першому районі дитячі установи знаходяться поблизу промислових підприємств, то у другому вони віддалені від господарських об'єктів, транспортних магістралей. У першому районі загальна захворюваність і захворюваність органів дихання виявилася вищою у 1,5 рази, нервової системи – у 2-2,5 рази, ніж у другому районі.

Поясніть факти та запропонуйте шляхи охорони здоров'я дітей.

1.2. Встановлено, що густі крони липи, в'язу, глоду, ялини поглинають до 25% звукової енергії, а решту (75%) розсіюють. Як свідчать дослідження медиків, підвищення рівню шумів сприяє розвитку нервово-психічних захворювань та гіпертонії.

Співставте наведені факти і подумайте, який практичний висновок можна зробити.

2. На основі рекомендацій Н. Горопахи, поданих у книзі «Виховання екологічної культури дітей». Рівне, 2001. С. 15-19, та Н. Рижової (див. № 3 у списку літератури) скласти приблизний план влаштування на території дошкільного закладу «Екологічної стежки»:

- коротко описати елементи стежки;
- зобразити «Екологічну стежку» у вигляді схеми.

3. Заповнити таблицю «Город на ділянці дитячого садка»

Вікова група	Розміри грядок	Рослини, які можуть вирощувати діти
Друга молодша група		
Середня група		
Старша група		

НАОЧНІ МЕТОДИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ

Тема. Загальна характеристика методів ознайомлення з природою

Основний зміст теми

1. Необхідність використання різноманітних методів ознайомлення з природою. Критерії вибору методів.
2. Класифікація методів.
3. Загальна характеристика наочних методів ознайомлення з природою.

Література

1. Зебзеєва В. Про форми і методи екологічної освіти дошкільників. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 119-124.
2. Лисенко Н.В Практична екологія для дітей. Івано-Франківськ, 1999. С. 5-23.
3. Методи ознайомлення з природою дітей дошкільного віку. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* К., 2012. С. 78-95
4. Поддьяков М.М. Методи розумового виховання. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* К., 2012. С. 95-104.
5. Яришева Н.Ф. Ознайомлення дітей з природою. К., 1980.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати статтю М.Поддьякова «Методи розумового виховання» (*див. список літератури*) та самостійно укласти порівняльну таблицю методів екологічної освіти дітей дошкільного віку, орієнтуючись на поданий нижче зразок.

Класифікація (автори)	Підстава, на основі якої поділяють методи на групи	Групи методів, що виділяються	Приклади методів, що належать до кожної з груп
Традиційна класифікація методів	За джерелом знань	<ul style="list-style-type: none">• наочні;• словесні;• практичні.	Наочні: спостереження. Словесні: розповідь. Практичні: досліди, гра.

2. Опрацювати статтю В. Зебзеєвої «Про форми та методи екологічної освіти дошкільнят» (див. список літератури), кожний з пропонованих автором методів віднести до певної класифікаційної групи, використовуючи відомі класифікації методів ознайомлення з природою.

3. З посібника «Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія» (К., 2012) законспектувати матеріал зі сторінок 78-81.

Тема. Спостереження – основний метод ознайомлення з природою

План практичних занять № 6-7

1. Навчально-виховне значення спостережень.
2. Спостереження як пізнавальна діяльність.
3. Види і зміст спостережень природи в дитячому садку.
4. Керівництво дорослого спостереженнями дітей дошкільного віку.

Література

1. Беленька Г. Спостерігаємо природу. *Дошкільне виховання*. 1998. № 10. С. 10-11.
2. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання. *Дошкільне виховання*. 2008. № 4. С.9-11.
3. Васильєва А.И. Учите детей наблюдать природу. Минск, 1972.
4. Горопаха Н. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. С. 34-37.
5. Наблюдения и труд детей в природе / Сост. М.Ф.Мазурина. М., 1976.
6. Ніколаєва С.М. Спостерігаючи – пізнаємо. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. К., 2012. С. 104-116.
7. Ніколаєва С.М. Ознайомлення дошкільників з неживою природою. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 143-175.
8. Організація спостережень у дитячому садку / Упор. Ю. Харченко. Харків, 2007. 144 с.

Завдання для самостійної роботи

1. а) Скласти анотацію на книгу «Спостереження та праця дітей в природі» / Укл. Г.Ф. Мазуріна. Прочитати матеріал, поданий на сторінках 9-59, на його основі укласти перелік пропонованих об'єктів для спостережень з дітьми різних вікових груп в різні пори року. Законспектувати матеріал, поданий у книзі Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1. Рівне, 2007 на сторінках 133-143.

б) Скласти анотацію на книги:

- Васильєва Г.І. Вчіть дітей спостерігати природу;
- Організація спостережень у дитячому садку / Упор. Ю. Харченко;

виписати приклади завдань для дітей.

2. З книги Яришевої Н.Ф. Ознайомлення дітей з природою. К., 1980 виписати приклад конспекту заняття-спостереження для будь-якої вікової групи.

3. З однієї із статей С.М. Ніколаєвої (див. список літератури) виписати приклад системи спостережень у куточку природи або на прогулянці.

4. З посібника «Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія» (К., 2012) законспектувати матеріал зі сторінок 81-84.

5. Розв'язати педагогічні задачі.

1. *Організовуючи спостереження за канаркою в молодшій групі, вихователька поставила клітку з птахом на столик, навколо якого садить дітей. Знявши з клітки покривало, педагог привертає увагу дітей до тваринки, викликавши в них радісне здивування і вигуки: “Ой, пташечка!”. Дехто з дітей простягає руку до клітки, намагаючись через вічка доторкнутися до пташки. Вихователька втихомирює дітей і починає задавати їм запитання, передбачені планом заняття. Пташка, налякана шумом, сидить, настобурчившись, на жердині. Провівши бесіду, в ході якої вся увага дітей звернена не на пташку, а на вихователя, педагог пропонує дітям перейти в іншу частину групи і пограти в рухливу гру “Пташечки в гніздечках”. Раптом пташка в клітці починає співати, перепурхуючи з жердини на жердину. Діти припиняють гру і повертаються у бік клітки. Вихователь знову робить дітям зауваження, закликаючи їх до гри.*

- Які методичні та організаційні помилки допустила вихователька?
- Як слід реагувати на поведінку дітей в подібних ситуаціях?
- Опишіть методику проведення спостережень за птахами з дітьми молодшого віку.

2. *У молодшій групі заплановано провести заняття на тему “Рослини восени”, конспект якого передбачає спостереження за деревами, розглядання опалого листя каштана, берези, клена, плодів каштана та горіха, а також розповідь вихователя, гру з листочками та відгадування загадок про осінні явища в рослинному світі. Вихователі паралельних груп по-різному підходять до проведення цього заняття. Одна з виховательок вирішує вийти з дітьми на майданчик і там провести заняття, а інша організовує заняття в груповій кімнаті, включаючи до нього спостереження за деревами через вікно.*

- У кого з вихователів, на вашу думку, заняття вийде цікавішим для дітей?
- Заняття у якій групі відзначатиметься більшою ефективністю? Завдяки чому?

3. На занятті по ознайомленню дітей з акваріумом як моделлю водойми вихователь ділить дітей на три невеликі підгрупи і пропонує розміститися з різних боків акваріума. Діти, які стоять біля передньої стінки акваріума, отримують завдання насипати корму в годівничку і спостерігати за поведінкою мешканців акваріума. Інші діти, які стоять з протилежного боку, повинні розглянути рослини та відшукати на їх листі невеликих молюсків, спостерігати за ними. Ще одній підгрупі, яка розміщується біля бокових стінок акваріума, дається завдання роздивитися дно акваріума та його обладнання (нагрівач води, компресор, підсвітку тощо), поміркувати над призначенням приладів. Після самостійного спостереження, в ході якого вихователь почергово підходить до кожної з підгруп, діти у колективній бесіді обговорюють побачене.

- Який тип організації дітей на занятті описано? У якій віковій групі він може бути використаний?
- Які завдання вирішує вихователь, вдаючись саме до такого способу організації спостереження?
- Які обов'язкові умови педагог має врахувати, щоб заняття пройшло ефективно?

Розробити конспект заняття на одну із запропонованих нижче тем.

- Спостереження за новою рибкою у акваріумі (молодша група).
- Спостереження за канаркою (середня група).
- Спостереження за черепахою в терарії (старша група).
- Ознайомлення з новою кімнатною рослиною: бальзаміном (молодша група).
- Розглядання ранньовесняних квітів (середня група).
- Спостереження за осінніми змінами в житті рослин (старша група).

Тема. Використання ілюстративного матеріалу в ознайомленні з природою

План практичних занять № 8-9

1. Значення ілюстрацій в процесі ознайомлення дітей з природою. Види ілюстративного матеріалу.
2. Методика використання дидактичних картин у різних вікових групах.
3. Своєрідність використання репродукцій художніх картин та анімалістичної скульптури в роботі щодо ознайомлення з природою.

4. Використання технічних засобів для демонстрації дітям ілюстративного матеріалу.

Література

1. Виноградова Н.Ф. Розглядання картин і слухання музики. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 191-199.
2. Власенко С., Орлова І. Природа у слайдах. *Дошкільне виховання*. 1997. № 12.
3. Гербова В. Розвиток мови на заняттях з використанням сюжетних картинок. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 181-191.
4. Денисенкова Н, Мавріна І. Ваша дитина пізнає світ. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. К., 2012. С. 155-171.
5. Ніколаєва С. Наочні посібники – важливий засіб ознайомлення з природою. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. К., 2012. С. 125-131.
6. Половіна О. Сприймати природу розумом і серцем. *Дошкільне виховання*. 2006. № 11. С. 10-13.
7. Савушкіна Е. «Здесь мало увидеть, здесь нужно всмотреться». *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 199-204.
8. Тарасенко Г.С. Дивосвіт: технологія естетико-екологічного виховання. К., 2000. С. 77-80; 90-93; 105-108; 113-116; 123-126; 139-142; 155-160; 169-174.
9. Яришева Н.Ф. Ознайомлення дітей з природою. К., 1980.

Завдання для самостійної роботи

1. Написати анотацію на один з наборів дидактичних картин, що використовуються у ознайомленні з природою дітей дошкільного віку.
2. Опрацювати статтю В. Гербової «Розвиток мови на заняттях з використанням сюжетних картинок» (*див. список літератури*), виписати основні положення, приклад заняття. Дати оцінку ілюстративного матеріалу.
3. З книги Яришевої Н.Ф. Ознайомлення дітей з природою. – К., 1980 – виписати приклад конспекту заняття по розгляданню з дітьми дидактичної картини.
4. Опрацювати статті Половіної О., Савушкіної Є. та розділ «Розглядання картин і слухання музики» з книги Н.Ф. Виноградової (*див. список літератури*), виписати методи аналізу натюрмортів та пейзажів з дітьми.

5. З книги Тарасенко Г.С. Дивосвіт: технологія естетико-екологічного виховання. К., 2000. С. 77-80; 90-93; 105-108; 113-116; 123-126; 139-142; 155-160; 169-174 або з хрестоматії (С. 204-217) – виписати приклад розповіді за художньою картиною.

6. З посібника «Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія» (К., 2012) законспектувати матеріал зі сторінок 85-86.

7. Спираючись на знання, отримані на заняттях з основ образотворчого мистецтва та методики керівництва зображувальною діяльністю дітей, самостійно укласти тематичний перелік художніх картин, які можна використати у ознайомленні з природою дітей дошкільного віку. При цьому використати наведену нижче таблицю.

Тема	Вікова група	Прізвище художника, назва картини
<i>Весна</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Літо</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Осінь</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Зима</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Дикі тварини</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Свійські тварини</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Рослини саду та городу</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Ліс</i>	молодша	
	середня	
	старша	

<i>Моря, ріки, озера, ставки</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Природа у містах</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Праця людей у природі</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Ігри та розваги дітей у природі</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Природа різних куточків Землі</i>	молодша	
	середня	
	старша	
<i>Природа Космосу</i>	молодша	
	середня	
	старша	

Тема. Моделі та моделювання в ознайомленні з природою

План практичного заняття № 10

1. Значення моделей як особливого виду ілюстративного матеріалу в ознайомленні дітей з природою.
2. Види моделей.
3. Методика використання різних видів моделей у ознайомленні дітей з природою.

План лабораторного заняття № 3

1. Ведення календарів спостережень за погодою в різних вікових групах.
2. Створення іконічних моделей для роботи з дошкільниками.
3. Використання моделювання з допомогою абстрактних моделей та схем.

Література

1. Барабанчук О. Використання моделей і схем у екологічному вихованні дітей. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 250.

2. Денисенкова Н., Мавріна І. Ваша дитина пізнає світ. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. К., 2012. С. 155-171.
3. Локоть Н. Об'ємна модель і використання її при формуванні часових уявлень у дошкільників. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 232-235.
4. Ніколаєва С. Використання моделей при ознайомленні з природою. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. К., 2012. С. 148-154.
5. Ніколаєва С. Ознайомлення дітей з тваринами. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 218-236.
6. Смиреникова Л. «Чарівний телевізор». *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. К., 2012. С. 171-176.
7. Страунінг А. Моделювання маленькими чоловічками. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 255-269.
8. Шецькін Г. Наша галактика. *Дошкільне виховання*. 1999. № 10. С. 6-7.
9. Шецькін Г. Дива природи. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 269-270.

Завдання для самостійної роботи до практичного заняття

1. З книги Горопахи Н. Виховання екологічної культури дітей. Рівне. 2001. С. 74-131, статей Г. Шецькіна, Н.Локоть (*див. список літератури*) виписати приклади моделей, які можна використовувати у ознайомленні дітей з природою. *До лабораторного заняття* виготовити одну з моделей, запропонованих авторами статей.
2. Опрацювати статтю С. Ніколаєвої «Використання моделей у ознайомленні з природою», виписати основні положення, на основі вказаних рекомендацій виготовити зразок одного з календарів спостережень, запропонованих автором (*до лабораторного заняття*).
3. Опрацювати статтю Н. Денисенкової та І. Мавріної «Ваша дитина пізнає світ», виписати рекомендації щодо використання моделювання для узагальнення знань дітей про природу.
4. Ознайомитися із статтю А. Страунінг «Моделювання маленькими чоловічками». Використовуючи запропонований автором спосіб, змоделювати перераховані нижче об'єкти та явища природи:
 - Листок дерева влітку;
 - Листок дерева восени;
 - Апельсин;
 - Замерзання ставка на початку зими;
 - Танення бурульки весною;

- Небо у літній спекотний день;
- Небо перед грозою.

5. Ознайомитися із статтею Л. Смиренникової, використовуючи запропонований нею спосіб, змодельовати:

- Розвиток кімнатної рослини;
- Вирощування овочів на городі;
- Зміну погоди у різні пори року;
- Народження пташенят у мігруючих птахів.

Завдання для самостійної роботи до лабораторного заняття

Самостійно придумати модель, з допомогою якої можливо розкрити дітям дошкільного віку ту чи іншу залежність у природі. Коротко описати модель, методику її використання. Виготовити зразок моделі.

ПИТАННЯ ГАРАНТОВАНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Географічне положення та рельєф України.
2. Клімат, як компонент природи. Прогнозування погоди та використання місцевих ознак погоди у роботі з дошкільниками.
3. Ґрунт, як компонент природних умов, його склад. Характеристика різних типів ґрунтів України.
4. Вода, її особливості та значення у природі. Характеристика водних ресурсів України.
5. Рослинність як компонент природних умов. Закономірності поширення рослин на Землі.
6. Поняття про фітоценози. Природні та штучні фітоценози. Ліс як природний фітоценоз.
7. Луки як природний фітоценоз. Види луків. Фітоценоз водойми. Рослинність водойм.
8. Значення тварин у природі та житті людини. Різноманітність тваринного світу та його систематика.
9. Характеристика пристосувань комах до умов існування.
10. Характеристика пристосувань риб до умов існування.
11. Характеристика пристосувань земноводних до умов існування.
12. Характеристика пристосувань птахів до умов існування.
13. Характеристика пристосувань ссавців до умов існування.
14. Загальне поняття про фізико-географічне районування території. Поняття про природні зони.
15. Характеристика зони мішаних лісів (Українського Полісся).
16. Характеристика природи лісостепу.
17. Характеристика природи степової зони.
18. Характеристика субтропічної зони Південного берега Криму.
19. Особливості гірських районів України (Українські Карпати).
20. Характеристика природи Кримських гір.
21. Причини сезонних змін у природі. Астрономічні та фенологічні межі пір року.
22. Сезонні явища в неживій природі.
23. Сезонні зміни в житті тварин.
24. Сезонні зміни в житті рослин.
25. Предмет, завдання та методи методики ознайомлення з природою як наукової дисципліни.
26. Місце методики в системі педагогічних наук, визначення джерел методики ознайомлення дітей з природою.
27. Теоретичні основи методики ознайомлення дітей з природою. Вчення про соціально-екологічний ідеал та його формування в дошкільному віці.
28. Екологізація розвивального середовища дитини як умова її ознайомлення з природою.
29. Обладнання кутка природи в групі дошкільного закладу. Вимоги до розміщення живих об'єктів.

30. Кімнатне квітникарство, його значення в дитячому садку. Умови, необхідні для нормального росту та розвитку кімнатних рослин.
31. Навчально-виховне значення ділянки дитячого садка. Вимоги до планування та озеленення ділянки.
32. Екологічне виховання як основна мета ознайомлення дітей з природою. Сутність поняття екологічна культура дошкільника.
33. Характеристика сучасних підходів до екологічного виховання дошкільників.
34. Використання природи як джерела всебічного розвитку дошкільнят.
35. Завдання розумового виховання дошкільнят у ознайомленні з природою, наукові дослідження проблем розумового виховання засобами природи.
36. Завдання морального та трудового виховання дошкільнят у ознайомленні з природою, наукові дослідження проблем морального і трудового виховання засобами природи.
37. Завдання естетичного виховання дошкільнят у ознайомленні з природою, наукові дослідження проблеми естетичного виховання засобами природи.
38. Завдання фізичного виховання дошкільнят у ознайомленні з природою, наукові дослідження проблеми.
39. Принципи відбору змісту знань дітей дошкільного віку про природу.
40. Завдання і зміст ознайомлення дітей з природою у Базовому компоненті дошкільної освіти.
41. Сучасні програми ознайомлення дітей дошкільного віку з природою.
42. Необхідність використання різноманітних методів ознайомлення з природою. Класифікація методів.
43. Навчально-виховне значення спостережень. Види і зміст спостережень природи в дитячому садку.
44. Спостереження як пізнавальна діяльність. Структура спостереження як методу ознайомлення з природою.
45. Керівництво дорослого спостереженнями дітей дошкільного віку.
46. Значення ілюстрацій в процесі ознайомлення дітей з природою. Види ілюстративного матеріалу.
47. Методика використання дидактичних картин у різних вікових групах.
48. Своєрідність використання репродукцій художніх картин та анімалістичної скульптури в роботі щодо ознайомлення з природою.
49. Використання технічних засобів для демонстрації дітям ілюстративного матеріалу.
50. Значення моделей як особливого виду ілюстративного матеріалу в ознайомленні дітей з природою. Види моделей.
51. Методика використання іконічних моделей у ознайомленні з природою дітей дошкільного віку.
52. Ведення календарів спостережень за погодою в різних вікових групах.
53. Використання моделювання з допомогою абстрактних моделей та схем у ознайомленні дошкільників з природою

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ
ЗА 1 СЕМЕСТР 2 КУРСУ**

Вид навчальної роботи	Кількість балів, що нараховується	Форма звітності
Лекції	14 (1 бал за кожну пару)	Наявність конспекту
Практичні заняття (коефіцієнт активності*)	Не нижче 26	-
Самостійна робота	42 (3 бали за кожну тему)	Наявність матеріалів самостійної роботи
ІНДЗ	10	Презентація матеріалів ІНДЗ
Тести	8	Письмова відповідь
Всього	100	-

Примітка: Коефіцієнт активності визначається на основі отриманих студентом оцінок за усні повідомлення, тести та контрольні роботи, що проводяться на практичних та лабораторних заняттях, колоквіумах, та підготовлені студентом реферати за формулою:

$K = X:n \cdot 100$, де K – коефіцієнт активності, X – сума всіх набраних студентом оцінок, n – максимальна сума оцінок, яка може бути набрана.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

2 семестр

ПРАКТИЧНІ МЕТОДИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ

Тема. Ігрові методи ознайомлення з природою

План практичного заняття № 1

1. Загальна характеристика практичних методів ознайомлення дітей з природою.
2. Роль різних видів ігор у роботі щодо ознайомлення з природою.
3. Дидактичні ігри як метод ознайомлення дітей з природою.
4. Ігрові прийоми (ігрові навчальні ситуації) у ознайомленні дітей з природою.
5. Екологічний тренінг як нетрадиційний різновид ігрового методу ознайомлення дітей з природою.

Література

1. Беленька Г., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи. К.: «Генеза», 2018.
2. Газіна О. Граючи, пізнаємо природу. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* К., 2012. С. 244-251.
3. Горопаха Н. Краще пізнати, щоб зберегти. Рівне, 1998.
4. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. С. 39-59.
5. Дрязгунова В. Дидактичні ігри для ознайомлення дошкільників з рослинами. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 338-346.
6. Зебзєєва В. Еколого-психологічний тренінг. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 322-329.
7. Лисенко Н.В. Народні ігри. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 329-338.
8. Ніколаєва С. М. Любов до природи виховуємо з дитинства. Х., 2007. С.71-78.
9. Ніколаєва С.М. Теоретичні передумови використання гри в екологічному вихованні. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 313-322.
10. Подоляночка. Народні рухливі ігри / Упорядники Н. Маліновська, Т. Романюк. Рівне, 2007.
11. Стеценко Т., Могутнова Н. Розвивальні екологічні ігри для молодших і старших дошкільнят. *Дошкільнє виховання.* 2009. № 10. С. 24-25.
12. Тимофєєва О.О. Дидактичні ігри та вправи з ознайомлення дітей з природою. *Кришталеві джерела: методичний посібник для педагогів і*

- батьків з питань формування екологічної компетентності дошкільників /*
О.О.Тимофєєва, І.В.Тимофєєв. Тернопіль: Мандрівець, 2016. С.103-120.
13.Янківська О.П. Дидактичні ігри в дитячому садку. К., 1985. – С. 5-24

Завдання для самостійної роботи

1. Написати анотацію на книгу О.Янківської (*дивись № 13 у списку літератури*), вписати приклад дидактичної гри.
2. Із книги Н.В. Лисенко або посібника «Подоланочка» (*див. список літератури*) вписати приклад народної гри з природничим змістом, підготуватись до її проведення з дітьми.
3. Опрацювати статтю С. Ніколаєвої «Теоретичні передумови використання гри у екологічному вихованні дошкільників», вписати рекомендації щодо використання ігрових прийомів у навчанні дітей на заняттях по ознайомленню з природою.
4. Із будь-якого збірника рухливих ігор для дітей дошкільного віку вписати рухливу гру з природничим змістом, підготуватись до її проведення з дітьми.
5. З книг Н.Горопахи та статті В. Зебзевої (*див. список літератури*) вписати приклади вправ екологічного тренінгу (не менше 3 вправ різного виду).
6. Розв'язати педагогічні задачі:
 1. Для закріплення знань дітей третього року життя про тварин вихователь проводить таку гру. На столі розкладені зображення курчат і каченят, а на інших столах під макетами дерев лежать зелені та голубі аркуші паперу, що імітують галявину і озеро.
Дитині пропонують обрати зображення однієї з тваринок, після чого випустити курчатко на лужок, а каченятко – у озеро.
 - А чи можуть курчатка у водичці плавати? – уточнює вихователь у тих, хто обрав курчатко.
 - Ні, у них ласт немає, - говорить Василько.
 - Не ласт, а перетиночок, - заперечує Катруся.
 - А каченята можуть плавати у водичці? – знову запитує педагог.
 - Так, у них на лапках перетиночки, - дружно відповідають діти.Малята, обігруючи зображення курчат і каченят, співають пісеньку «Вийшла курочка гуляти». Побачивши, що одне каченя залишилося на галявині, Оля переносить його у «водичку».
 - В чому ефективність використаних вихователем методів і прийомів?
 - Які вікові особливості врахував педагог, проводячи таке заняття?

2. Вихователька старшої групи починає заняття, тримаючи в руках ляльку Буратіно, і звертає увагу дітей на принесений конверт. Щоб заглянути в нього, дорослий кладе ляльку на стіл і дістає з конверта малюнки із зображенням кролика і зайця. Діти називають тварин, далі протягом 10 хв. порівнюють їх, відмічаючи спільні та відмінні риси їх зовнішнього вигляду. Коли діти починають відволікатися, вихователька бере Буратіно і від його імені пропонує дітям розповісти про умови життя і поведнки тварин, користь, яку вони приносять. Наступних 20 хв. діти почергово розповідають, а Буратіно знаходиться на полиці позаду вихователя, «слухаючи» дитячі розповіді. Коли заняття закінчилось, педагог запитує: «Хочете, щоб Буратіно ще раз прийшов до вас на заняття?» Діти мляво відповіли: «Та-а-ак...»

- Чи ефективно було використано ігровий прийом? Відповідь обґрунтуйте.
- Запропонуйте свій варіант ігрової ситуації для цього заняття.

3. Спостерігаючи за самотійними іграми дітей старшої групи на прогулянці, завідувачка дитячого садка помітила, що діти часто використовують в якості предметів-замінників природній матеріал: хлопчики ламають гілки дерев і кущів, щоб зробити собі іграшкову «зброю»; дівчатка обривають листя кущів, рвуть траву, щоб «варити» борщ; в грі «Магазин» товари теж замінюються листям, яке зірвали з дерев; любляють плести вінки з кульбаб, ромашок, які часто після прогулянки викидають на смітник.

- Які висновки про стан екологічного виховання в групі могла зробити завідувачка?
- Які правила поведінки в природі порушували діти? Сформулюйте правила так, щоб їх виконання не позначилося негативно на рівні ігрової творчості старших дошкільнят.

4. Вихователь старшої групи проводить на прогулянці гру «Риби, птахи, звірі»: діти стоять у колі, а педагог знаходиться в середині кола. Кидаючи комусь із дітей м'яч, вихователь звертається до дитини із запитанням: «Ось птах. Що за птах?», чи з аналогічним запитанням про риб та звірів. Діти повинні назвати тварину відповідного класу, відбиваючи м'яч. Гра триває 15 хв., вихователь багаторазово звертається до кожної дитини, однак відповіді дітей дуже одноманітні: вони називають одних і тих самих тварин (3-4 назви риб, птахів чи ссавців весь час повторюються, лише іноді хтось згадає тварину, яку ще ніхто не називав). Вихователь слідкує лише за тим, щоб дитина відповідала швидко і не помилялася, обираючи тварину певного класу. В кінці гри вихователь хвалить усіх дітей.

- Яку мету переслідує вихователь, організовуючи цю гру? Чи він її досягає?
- Які правила цієї гри слід обов'язково повідомляти гравцям?
- Як реагувати на одноманітність відповідей у грі? Що слід зробити, щоб наступного разу гра пройшла інакше?

5. *Вихователь пропонує дітям середньої групи допомогти Незнайкові, який вирішив впорядкувати майданчик біля свого будинку. Розглянувши макет ділянки і ті рослини, які Незнайко приготував для садіння, діти розділилися на три групи: одна захотіла садити те, що росте на квітнику; інша – на городі; третя – ті рослини, які допомагають влітку заховатися від спеки.*

Коли завдання було виконане (зображення рослин розміщені на макеті), кожна підгрупи дітей пояснила Незнайкові, за якою ознакою було посаджено рослини.

Діти заперечалися, висловлюючи свою думку з приводу того, чи ростуть мак та соняшник на квітниках. Після обговорення прийшли до вірної думки.

- Які завдання вирішував вихователь, проводячи це заняття? Сформулюйте його програмовий зміст,
- Яке місце на занятті займає створена вихователем ігрова ситуація? Чи ефективними є використані ігрові прийоми?

Індивідуальне довготривале завдання

Самостійно скласти та описати дидактичну гру для ознайомлення дітей з природою, підготувати зразки дидактичного матеріалу, необхідного для її проведення.

Тема. Праця в природі

План практичних занять № 2-3

1. Своєрідність праці в природі як методу ознайомлення дітей з природою та її навчально-виховне значення.
2. Види та зміст праці дітей у природі.
3. Форми організації праці дітей в природі. Керівництво працею дошкільників з боку дорослих.
4. Метод екологічного проекту в ознайомленні дітей дошкільного віку з природою.

Література

1. Виховання дошкільників в праці / Авт. кол. за ред. З.Н.Борисової. К., 1997. С. 16-20; 23-44; 74-90.
2. Золотова К.І. Праця дітей по догляду за тваринами. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* К., 2012. С. 182-189.
3. Мазуріна Г. Праця дітей на городі, у квітнику, ягіднику. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* К., 2012. С. 189-214.
4. Маршицька В. Екологічні проекти. *Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* К., 2012. С. 317-321.

5. Ніколаєва С. Спільна діяльність дорослого і дітей. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1.* Рівне, 2007. С. 306-312.
6. Рижова Н. Екологічний проект «Здрастуй, дерево». *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2.* Рівне, 2007. С. 394-406.
7. Теплюк С. Трудові доручення на прогулянці влітку. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1.* Рівне, 2007. С. 271-277.
8. Устаткування для праці на ділянці. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1.* Рівне, 2007. С. 284-286.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати відповідні розділи із книги «Виховання дошкільників в праці» / Авт. кол. за ред. З.Н. Борисової. – К., 1997. – С. 16-20; 23-44; 74-90. та підготувати короткий реферат на тему «Взаємозв'язок трудового та екологічного виховання дошкільнят».

2. Законспектувати статтю «Устаткування для праці на ділянці».

3. З посібника «Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія» (К., 2012) законспектувати матеріал зі сторінок 86-89.

4. Опрацювати статті, вказані у списку літератури, виписати рекомендації авторів щодо організації праці дітей у природі.

5. Із книги К.І. Золотової «Знайомимо дошкільнят із світом тварин» (*див. список літератури*) виписати рекомендації щодо змісту праці по догляду за тваринами дітей різних вікових груп та прийоми керівництва працею.

6. Розв'язати педагогічні задачі:

1. *Організовуючи працю чергових в куточку природи, вихователька в бесіді з дітьми пропонує пригадати обов'язки чергових, перерахувати їх і показати послідовність виконання.*

Разом з вихователькою діти з'ясували, якого догляду потребують рослини. Потім вони розділили між собою обов'язки і взялися до роботи.

Через деякий час педагог організувала екскурсію до шкільного кабінету біології. Діти побачили, як доглядають учні за черепахами, морськими свинками, хом'ячками, як годують рибок в акваріумі, очищають рослини від пилу.

- Які педагогічні прийоми організації праці чергових ви можете використати в своїй роботі?
- Яких правил необхідно дотримувати при організації чергування в кутку природи?

2. *Вихователька старшої групи, ставлячи дітей перед необхідністю чергувати в кутку природи, роз'яснює: «Білочці, птахам, риbam потрібна не*

тільки їжа, але і чистота – від цього залежить їхнє життя. Вони будуть здоровими і веселими, якщо за ними доглядати і добре годувати». Підкріплюючи сказане, вихователька нагадує дітям випадок із життя групи: «Пам'ятаєте, ми вчасно не пололи філокактус, і він почав в'янути? Ось так і тварини: починають хворіти, якщо про них не турбуватися».

А ось як активізує на чергування інша вихователька цієї ж групи: «Ще раз нагадую, що все слід робити вчасно. Ось на минулому тижні вчасно не полили філокактус, і він зів'яв (вказівний палець доверху!). Так і тварини: хворітимуть (знову палець доверху!), якщо ви про них не потурбуєтесь».

- Як ви гадаєте, у якому випадку діти охочіше і старанніше виконуватимуть обов'язки чергових?
- Порівняйте використані вихователями прийоми. Що їх відрізняє?

3. На запитання «Навіщо потрібно чергувати в куточку природи?» діти однієї із старших груп відповідають: Тому, що так потрібно; Щоб у групі було чисто, гарно; Щоб було справедливо – всі працюють по-черзі. Деякі діти взагалі відповідали: Тому, що так сказала вихователька.

- Який висновок можна зробити про рівень екологічного і трудового виховання в цій групі?
- Що слід зробити вихователю, щоб ситуація змінилася? Намітьте план подальшої роботи вихователя.

4. Проводячи колективне прибирання майданчика, вихователь старшої групи розподіляє дітей на дві ланки та пропонує їм змагатися: ланка, яка швидше виконає роботу (наведе лад на своїй частині майданчика), отримає прапорець. Вихователю здається, що зроблено все необхідне для активного включення дітей у працю, і дійсно, діти активні, однак їх головною метою є швидше закінчити роботу. Тому вони не реагують на прохання вихователя щодо якості роботи, сперечаються між собою про те, хто швидше все зробив, відмітаючи всі зауваження дорослого словами: «А ми, зате, перші були».

- Чому використаний прийом виявився невдалим?
- Як можна заохотити дітей до колективної праці?

5. Діти старшої групи прибирають опале листя на майданчику. Двоє хлопчаків носять листя на носилках. На четвертому заході, відносячи порожні носилки до купи листя, вони раптом починають грати «в потяг»: імітують рух коліс та звук гудка паровоза. Вихователька одразу ж робить їм зауваження: «Перестаньте гратися, ви ж працюєте!» Піднесений настрій дітей різко зникає, вони понуро тягнуть носилки далі.

- Чи вдалим було втручання вихователя у діяльність дітей? Чому?
- Як би ви зреагували на місці виховательки на подібну ситуацію?
- У якому випадку доцільно робити дітям зауваження в ході праці?

6. Діти старшої групи працювали на ділянці. Хлопчики лопатами перекопували землю, а дівчатка граблями її волочили. Всі працювали з задоволенням, вибирали палички, камінці, коріння минулорічних рослин. Ніхто не помітив, як підійшла мама Оксани.

- Що ви тут робите? – запитала вона.
- Хіба ти не бачиш, мамочко, - відповіла Оксана, - ми готуємо землю на грядки, а завтра будемо садити квіти.
- Подивись, на кого ти схожа?! Які в тебе руки, а черевики! ...

Розгнівана мама звертається до виховательки:

- Чому ви примушуєте дітей виконувати таку роботу? Хіба у вас немає двірника?
- Чи правильно зробила вихователька, що організувала такий вид праці? У чому його цінність?
- Чи можна було передбачити негативну реакцію деяких батьків? Як запобігти такій ситуації?

7. Заповнити таблицю, вказавши, у якій віковій групі з дітьми може бути організована праця відповідного змісту (зробити відповідні відмітки).

Зміст трудового виховання	Молодша група	Середня група	Старша група
Оббризування кімнатних рослин			
Садіння цибулі у пластмасовій скляночці з ґрунтом.			
Збирання редису на городі.			
Садіння розсади квіткових рослин на квітнику.			
Миття годівничок та поїлок у клітках птахів.			
Поливання кімнатних рослин.			
Чищення кліток морської свинки та хом'ячка.			
Вивішування годівничок та підгодовування птахів взимку.			
Розпушування ґрунту у кімнатних рослин.			
Планування грядок на городі.			
Годування рибок в акваріумі (в присутності дорослого).			
Миття кімнатних рослин.			
Самостійне приготування корму для кролів.			
Виготовлення годівничок з фанери та вивішування їх на майданчику, щоденне насипання корму.			
Прибирання ділянки від сміття, камінців.			
Садіння живців кімнатних рослин.			

Витирання від пилу кімнатних рослин з великим листям.			
Висівання насіння гороху у дерев'яних ящиках.			
Збирання насіння кімнатних рослин на квітнику.			
Поливання городу та квітника.			
Допомога дорослому в митті акваріума.			
Підгрибання снігу під дерева та кущі.			
Збирання на городі врожаю моркви та буряків.			
Розпушування ґрунту на городі перед садінням овочів.			
Чищення клітки канарки.			
Підживлювання кімнатних рослин (разом з вихователем).			
Згрибання опалого листя під дерева та кущі.			
Миття піддонів кімнатних рослин.			
Прополювання городу.			
Підгодовування птахів на майданчику.			
Пересаджування кімнатних рослин (разом з вихователем).			

8. З статті В. Маршицької виписати приклад екологічного проекту для старших дошкільників.

Тема. Нескладні дослід

План практичного заняття № 4

1. Своєрідність дослідів як практичних методів ознайомлення дітей з природою, їх навчально-виховне значення.
2. Види дослідів природничого змісту.
3. Принципи відбору змісту природничого матеріалу для організації нескладних дослідів з дітьми дошкільного віку.
4. Методика проведення дослідів з об'єктами неживої природи, рослинами.

Література

1. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. С.37-39.
2. Горопаха Н.М. Краще пізнати, щоб зберегти. Рівне, 1998. С. 21-58.
3. Єлманова С. А. Що буде коли? Організація нескладних дослідів з дітьми старшого дошкільного віку в природі. *Дитячий садок*. 2001. № 32. с 5.
4. Лисенко Н.В. Організація і зміст дослідницької діяльності дітей у природі. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.1. Рівне, 2007. С. 363-377.

5. Ніколаєва С.М. Ознайомлення дошкільників з неживою природою. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 143-175.
6. Олійник Л. Жива та нежива природа: Заняття з елементами пошуково-дослідницької діяльності. *Дитячий садок.* 2004. №46. С.7-8.
7. Петрушевська О. Просто додай води. *Дошкільне виховання.* 2005. 3. С. 22-23.
8. Саморукова П.Г. Організація елементарної пошукової діяльності. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 358-362.
9. Тимофеева О. Експериментально-дослідна діяльність у дошкільному віці. *Кришталеві джерела: методичний посібник для педагогів і батьків з питань формування екологічної компетентності дошкільників /* О.О.Тимофеева, І.В.Тимофеев. Тернопіль: Мандрівець, 2016. С.125-135.
10. Фрейдкін І.С. Ознайомлення з явищами неживої природи. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.1. Рівне, 2007. С. 377-394.
11. Шумер Т., Сергеева І. Маленькі дослідники: Програма пізнавального розвитку дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності. *Палітра педагога.* 2008. №№ 2-6.

Завдання для самостійної роботи

1. Законспектувати статтю «Організація елементарної пошукової діяльності» (див. список літератури), виписати положення, що обґрунтовують можливість використання дослідів у ознайомленні дітей дошкільного віку з природою.
2. Опрацювати статтю І.С. Фрейдкіна (див. список літератури), виписати положення, що обґрунтовують можливість використання дослідів у ознайомленні дітей дошкільного віку з природою.
3. З книг Н.Горопахи виписати фрагмент заняття, на якому діти залучаються до проведення дослідів.
4. На основі рекомендованої літератури (статей Лисенко Н.В., Єлманової С., Шумей Т., Олійник Л., Петрушевської О., Тимофеевої О.) укласти таблицю «Досліди в ознайомленні дітей з природою», виписавши по 2 приклади дослідів різного змісту.

Вікова група	Тема (об'єкти природи, з якими проводяться досліді)	Зміст дослідів
II молодша	Вода	Дослід 1. ... Дослід 2. ...
	Сніг	

	Повітря	
	Рослини	
	...	
Середня		
старша		

5. Розв'язати педагогічні задачі:

1. *Заняття на тему «Охорона води» у підготовчій групі включає проведення дослідів: діти отримують склянки з водою, яку спочатку забруднюють, використовуючи різні речовини (пісок, ґрунт, олію, пральний порошок, сіль, цукор, фарби), а потім перевіряють, чи можна її очистити, пропустивши через лійку з фільтрувальним папірцем. Спостерігаючи процес фільтрування, діти бачать, що одні речовини (пісок, ґрунт, олія, фарба) добре відфільтровуються, а цукор, сіль, пральний порошок проходять через фільтр. Коли вихователька просить дітей зробити висновок з побаченого, вони говорять: «Одні речовини не шкідливі, вони не залишаються у воді, а інші залишаються, вони шкідливі для води».*

- Що могло бути причиною таких висновків дітей?
- Які висновки вони повинні були зробити в ході описаного дослідів?
- Намітьте план бесіди з дітьми, яка допоможе їм зрозуміти суть дослідів і дійти вірних висновків.

2. *На педагогічній раді вихователі заперечалися, чи доцільно використовувати ігрову форму при проведенні з дітьми дослідів. Прихильники однієї з точок зору доводили, що ігрова форма відволікає дітей від проблемного завдання, нівелює пізнавальну активність, зводячи її до маніпуляцій з предметами і іграшками. Опоненти наголошували, що ігрова форма заняття забезпечує врахування вікових особливостей дітей, робить дослідів більш емоційною, привабливою для дітей діяльністю, полегшує розуміння сутності природних явищ.*

- Яку точку зору підтримали б ви? Наведіть інші докази на її захист.
- Яких умов слід дотримати, щоб дослід був ефективним методом ознайомлення з природою?

3. *Вихователь кличе до себе кількох дітей, щоб поговорити з ними:*

- *Як дізнатися, чи буде сьогодні дощ? – питає педагог.*
- *Радіо послухати, - пропонує Сергійко.*
- *А я до вікна підійду і подивлюся, - відповідає Оля.*
- *Звідкіля капає дощ? – цікавиться дорослий.*
- *З неба, з хмар ... - чуються голоси дітей.*
- *А куди поділася вода після дощу? – задає нове запитання вихователь.*

Діти не можуть відповісти, і педагог радить їм розглянути картинки із географічного атласу «Світ і людина», на яких зображено кругообіг води в природі.

- *А чи може йти дощ у кімнаті? – запитує педагог і, бачачи, що думки дітей розділилися, обіцяє знайти відповідь наступного разу.*

Наступного дня вихователь на занятті демонструє дослід на утворення пари з води: над каструлею з киплячою водою тримає холодне скло. Пара, що піднімається, осідає на склі і з неї знову утворюється вода. Обговорюючи побачене, діти знову розглядають картинку з атласу і спільно доходять правильного висновку.

- З дітьми якого віку можна провести таке заняття? Поясніть свій вибір вікової групи.
- З якою метою була проведена бесіда напередодні заняття? У чому цінність використаних вихователем методичних прийомів?

6. Розробити конспект заняття на одну із запропонованих нижче тем.

- Досліджуємо кімнатні рослини;
- Пісок і ґрунт.
- Екологічна лабораторія (проведення дослідів на виявлення стану забруднення навколишнього середовища).

СЛОВЕСНІ МЕТОДИ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ

Тема. Розповіді та бесіди про природу

План практичних занять № 5-6

1. Загальна характеристика словесних методів ознайомлення дошкільників з природою.
2. Розповіді вихователя, їх значення у формуванні знань дошкільників про природу. Види розповідей, методика їх проведення.
3. Мовні логічні завдання як метод ознайомлення дітей із екологічними взаємозв'язками та правилами поведінки у природі.
4. Бесіда як метод ознайомлення з природою. Види бесід.

Література

1. Виноградова Н.Ф. Мовні логічні завдання. Бесіди з дітьми про природу. *Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія* / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.270-292.
2. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. С. 59-69.

3. Золотова К. Роль слова в ознайомленні з тваринами. *Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія* / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.292-300.
4. Лисенко Н.В. Практична екологія для дітей. Ів-Фр., 1999. С. 129-139.
5. Маршицька В. Екологічне виховання: соціально-моральні задачі. *Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія* / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.300-304.
6. Ніколаєва Т. Задачки на здивування. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2.* Рівне, 2007. С. 31-58.
7. Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників. К., 2002. С. 129-155.
8. Яришева Н.Ф. Знати, любити і берегти: Використання словесних логічних завдань у екологічному вихованні дошкільників. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2.* Рівне, 2007. С. 59-63.
9. Яришева Н.Ф. Наочність і слово у пізнанні природи. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2.* Рівне, 2007. С. 63-67.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати подані у хрестоматії розділи із книги Н.Ф. Виноградової «Розумове виховання дітей у процесі ознайомлення з природою», виписати рекомендації щодо використання мовних логічних завдань та бесід у ознайомленні дітей з природою.
2. Із книг Н.Ф.Виноградової, Н.М. Горопахи, статей Н.Ф. Яришевої та В. Маршицької (*див. список літератури*) виписати приклади словесних логічних завдань.
3. Проаналізувати подані у книгах Н.В. Лисенко та З.П. Плохій (*див. список літератури*) матеріали для складання розповідей, бесід з дітьми, написати короткі анотації до цих матеріалів. Опрацювати подані у хрестоматії розділи із книги К.І. Золотової «Знайомимо дітей зі світом тварин» (*див. список літератури*) та підготувати короткий реферат на тему «Роль слова у ознайомленні дітей з тваринами».
4. Використовуючи матеріали статі Т. Ніколаєвої «Задачки на здивування» скласти 1-2 мовних логічних завдання для дітей дошкільного віку.

Тема. Використання книги в ознайомленні дошкільників з природою

План практичного заняття № 7

1. Дитяча художня література як засіб ознайомлення з природою.
2. Методика використання художніх творів різних жанрів у роботі з дітьми.
3. Використання пізнавальної природничої книги у роботі з старшими дошкільниками.

Література

1. Бобилева Л., Бобилева О. Шкодувати треба вміти. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.2. Рівне, 2007. С. 100-104.
2. Виноградова Н. Читання художньої літератури про природу. *Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія* / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.304-310.
3. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. С. 69-73; 165-206.
4. Илларионова Ю.Г. Учите детей отгадывать загадки. М., 1976.
5. Конюхова Т. Авторська казка про природу. *Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія* / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.310-317.
6. Лисенко Н.В. Екологічне виховання дошкільників. К., 1993 С. 53-103.
7. Мавріна І. Художня література про природу. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.2. Рівне, 2007. С. 77-82.
8. Павлова Л. Анімалістичне мистецтво Є. Чарушина. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.2. Рівне, 2007. С. 82-89.
9. Павлова Л. Конспекти занять за оповіданнями Є. Чарушина. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія.* Ч.2. Рівне, 2007. С. 90-94.
10. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / науковий редактор О.Кононко. К., 2014. Ч.2. С.419-433.

Завдання для самостійної роботи

1. З книг Н.В. Лисенко «Екологічне виховання дошкільників» (Київ, 1993), «Екологічне виховання дітей дошкільного віку» (Львів, 1994) або з хрестоматії виписати приклади загадок, віршів, закличок, легенд про природу, які можна використати у роботі з дітьми дошкільного віку.

2. Проаналізувати орієнтовний перелік літературних творів для дітей, рекомендований програмою «Я у Світі» (див. *список літератури*), виписати приклади творів різних жанрів про природу, рекомендованих для дітей різного віку.

3. Використовуючи хрестоматії дитячої літератури, збірки творів для читання в дошкільному закладі, підібрати літературні твори про природу для дошкільників (не менше двох творів різних жанрів), підготуватися до виразного читання їх у аудиторії.

4. Опрацювати статті Н. Виноградової, І. Мавриної та Т. Конюхової, виписати основні положення.

5. Проаналізувати розділ «Маленька екологічна хрестоматія» у книзі Н. Горопахи «Виховання екологічної культури дітей», виписати приклад екологічної казки. Скласти власну екологічну казку.

6. Відвідати книгарню та скласти перелік пізнавальних книг про природу для дітей дошкільного віку (не менше 5 видань), написати анотацію на одну з цих книг.

Індивідуальне довготривале завдання

Опрацювати подану нижче та дібрану самостійно літературу, на її основі підготувати реферат на одну з тем:

1. Виховна та розвиваюча роль дитячої літератури.
2. Особливості сприймання літературного твору дітьми дошкільного віку.
3. Як виховати у дитини інтерес до книги?

Список літератури до ІДЗ

1. Андросова В. Чтение произведений художественной литературы: старшая группа. *Дошкольное воспитание*. 1991. № 4. С. 4-8.
2. Гриценко З. Положи свое сердце у чтения. *Дошкольное воспитание*. 2000. №№ 4, 5.
3. Гриценко З. Ребенок и книга. *Дошкольное воспитание*. 2000. № 3. С. 49-52.
4. Запорожець О.В. Психологія сприймання дитиною-дошкільником літературного твору. *Дошкільна лінгводидактика: хрестоматія: У 2-х ч. / Упор. А.М. Богущ. Одеса, 1999. Ч II. С. 212-217.*
5. Золотий колосок / Упор. Н. Дзюбишина-Мельник. К., 1994. 623с.
6. Илларионова Ю. Развитие мыслительной активности детей при чтении литературного произведения. *Дошкольное воспитание*. 1974. № 1. С. 22-27.
7. Карпінська Н.С. Сприймання дітьми літературних творів. *Дошкільна лінгводидактика: хрестоматія: У 2-х ч. / Упор. А.М. Богущ. Одеса, 1999. Ч. II. С. 222-228.*
8. Карпинская Н.С. Художественное слово в воспитании детей. Ранний и дошкольный возраст. М., 1972.

9. Короткова Н. Художественная литература в образовательной работе с детьми старшего дошкольного возраста. *Дошкольное воспитание*. 2001. №№ 8, 9.
10. Летова И. Воспитание интереса к книге. *Дошкольное воспитание*. 1991. № 4. С. 4-8.
11. Панкратова Л. Роль книги в нравственно-эстетическом воспитании ребенка. *Дошкольное воспитание*. 1987. № 4. С. 54-59.
12. Фльоріна Є.М. Живе слово в дошкільному закладі. *Дошкільна лінгводидактика: хрестоматія: У 2 ч. / Упор. А.М. Богуш. Одеса, 1999. Ч II. С. 217-222.*

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПО ОЗНАЙОМЛЕННЮ ДІТЕЙ З ПРИРОДОЮ

Тема. Заняття як форма організації роботи по ознайомленню дітей з природою

План лабораторних занять № 1-2

1. Необхідність використання різноманітних форм організації роботи щодо ознайомлення дітей з природою.
2. Характеристика заняття як форми навчання дітей дошкільного віку.
3. Види і типи занять по ознайомленню з природою.
4. Своєрідність комплексних та інтегрованих занять, місце природничого матеріалу на цих заняттях.
5. Особливості методики проведення занять по ознайомленню з природою в різних вікових групах.

Література

1. Аванесова В.М. Теоретичні основи занять як форми організації розумового виховання і навчання. *Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.354-368.*
2. Борисова Н., Асташкіна В. Новий підхід до проведення занять. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 126-131.*
3. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001. С.30-34, 74-130.
4. Горопаха Н. Краще пізнати, щоб зберегти. Рівне, 1998. С. 13-19; 21-58.
5. Горопаха Н.М. Урізноманітнення форм екологічної освіти дошкільнят. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2. Рівне, 2007. С. 140-150.*

6. Зебзеєва В. Про форми і методи екологічної освіти дошкільників. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.1.* Рівне, 2007. С. 119-124.
7. Інтегроване навчання (конспекти занять). *Дошкільне виховання.* 2000. № 7. С. 21-25.
8. Костенко Н.В. Ознайомлення з природою. Подорож з Любознайчиком. Харків: Вид-во «Ранок», 2017.
9. Крутій К. Діяльнісна модель заняття. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2.* Рівне, 2007. С. 131-139.
10. Машовець М. Математичні фантазії осені. *Дошкільне виховання.* 1998. № 11-12. С. 22-23.
11. Рунова М., Бутилова А. Ознайомлення з природою через рух. Х., 2007.
12. Сухар В.Л. Ознайомлення з природним довкіллям. Середній вік. Харків: Вид-во «Ранок», 2017.
13. Сухар В.Л. Ознайомлення з природним довкіллям. Старший вік. Харків: Вид-во «Ранок», 2017.
14. Целіщева І. Як рослини допомагають засвоїти ази математики. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2.* Рівне, 2007. С. 170-189.
15. Целіщева І., Большакова М. Математика – не абстрактна наука. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2.* Рівне, 2007. С. 150-169.
16. Шеховцева І. «У ній є любов, у ній є мова». *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія. Ч.2.* Рівне, 2007. С. 201-217.
17. Яришева Н. Ф. Ознайомлення дітей з природою. К., 1980

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати статті Н. Горопахи та В. Зебзеєвої, скласти на їх основі перелік основних форм організації роботи по ознайомленню дітей з природою. самостійно укласти схему «Класифікація форм ознайомлення дітей з природою».
2. Опрацювати статтю В.М. Аванесової «Теоретичні основи занять як форми організації розумового виховання і навчання», укласти таблицю «Історія використання занять як форми організації навчання в дошкільному закладі»; вписати визначення заняття.
3. Опрацювати статтю К. Крутій «Діяльнісна модель заняття», вписати пропоновану автором структуру заняття.
4. Проаналізувати системи занять ознайомлення з природою, пропоновані у посібниках Н.В.Костенко, В.Л. Сухар, Н.Ф.Яришевої (див. *список літератури*), написати коротку рецензію на книгу Н.В.Костенко, анотації на книги В.Л. Сухар.

5. Із книг та статей, вказаних у списку літератури, виписати для прикладу один з конспектів занять та письмово коротко проаналізувати його структуру.

6. Розв'язати педагогічні задачі.

1. *Розвісивши на підставках картини про весну, педагог пропонує дітям старшої групи уявити, що в дитячому садку відкрилася картинна галерея, а їм доведеться бути екскурсводами: ввечері прийдуть діти середньої групи, яким слід зрозуміло розповісти про те, що зображено на картинах. Майбутні екскурсводи дружно обговорюють, що, у якій послідовності можна розповісти про ту чи іншу картину. Кілька дітей проводять екскурсію з однолітками, котрі не тільки слухають, але й активно допомагають «екскурсводам» в складанні розповіді.*

Ввечері п'ятирічні малюки з задоволенням беруть участь у екскурсії, яку для них проводять діти старшої групи.

- Який тип заняття використано вихователем? В чому цінність такого прийому активізації дітей?
- Які завдання вирішував вихователь, дозволивши дітям проводити екскурсію з дітьми середньої групи?

2. *Готуючись до заняття з екології, вихователька підбрала чимало красномовного матеріалу, який свідчить про катастрофічний стан навколишнього середовища. Їй здається, що чим страшніше виглядатиме малюнок, розповідь («отруєне повітря», «не залишилося чистої води», «падають кислотні дощі», «планета помирає» тощо), тим більше діти проймаються ідеями охорони природи. І ось на занятті принишклі дошкільнята слухають трагічну розповідь, яка закінчується пафосними рядками вірша про страшну радіацію, яка знищує все живе, залишаючись невідчутною.*

- Висловіть своє ставлення до обраної вихователем позиції у екологічному вихованні дітей.
- Які наслідки може мати описане заняття?
- Намітьте можливу тематику занять з екології для дітей старшої групи.

3. *Студентка-практикантка готується до проведення у молодшій групі комплексного заняття на тему «Овочі». На занятті передбачається розглядання з дітьми сирих і варених овочів, їх зображень, дидактичні ігри «Чарівний мішечок» (впізнавання овочів на дотик) та «Впізнай на смак». Досвідчена вихователька радить попередньо у формі індивідуальної роботи провести з дітьми ігрову вправу на обстеження овочів з участю дотику і повторення слів, що називають дотикові відчуття (жорсткий, гладенький, м'який, твердий, теплий, холодний, сухий, вологий тощо).*

- Чи слушною є порада виховательки? Які психологічні особливості пізнання врахувала педагог, даючи цю раду?

- Які негативні ситуації в ході заняття можна попередити, провівши підготовчу вправу? Чи зменшиться від цього цінність відкритого заняття?

4. В старшій групі вихователь проводить заняття на тему «Охорона комах». Використавши багато різноманітного матеріалу, педагог доводить, що комахи приносять багато користі, тому їх слід охороняти, не можна знищувати. Завершує заняття висновком: «Комахи – дуже корисні тварини». Раптом Маринка піднімає руку і каже: «А ми з мамою у суботу знищували на городі жуків, бо вони всю нашу картоплю поїли». «І ми, і ми теж», – підхопили ще декілька дітей. «А в нас дома таргани були, то бабуся їх отрутою поливала!» – додав Лесик.

- Що б ви зробили на місці вихователя, опинившись у подібній ситуації?
 - Чи можна було її передбачити, плануючи заняття? Як слід було побудувати хід заняття, щоб дати дітям правильні уявлення про комах-шкідників, які не вступали б у протиріччя із знаннями про охорону комах?
6. Із періодичних видань (журналів «Дошкільне виховання», «Палітра педагога», «Розкази онуку» тощо) виписати приклад нетрадиційного (комплексного чи інтегрованого) заняття по ознайомленню дітей з природою (доцільно використати публікації останніх п'яти років).

Тема. Експерсії в природу та цільові прогулянки

План практичного заняття № 8

1. Експерсії як вид занять, їх роль в ознайомленні дітей з природою.
2. Види експерсій природничого змісту.
3. Структура та методика проведення експерсій в природу та до сільськогосподарських об'єктів.
4. Цільова прогулянка як форма роботи щодо ознайомлення дітей з природою.
5. Організація щоденних прогулянок на ділянці дошкільного закладу.

Література

1. Беленька Г., Половіна О. Дошкільнятам про світ природи. К.: «Генеза», 2018. С. 71-79.
2. Виноградова Н.Ф., Куликова Т.А. Дети, взрослые и мир вокруг. М., 1993. С. 76-85.
3. Куликова Т.О. Експерсії в природу с дітьми дошкільного віку. *Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія* / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.368-396.
4. Лисенко Н.В. Практична екологія. *Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія* / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.407-412.

5. Пономарева К. Організація прогулянок на природу та їх роль у всебічному розвитку дітей. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.2. Рівне, 2007. С. 243-254.
6. Розвивальні прогулянки в ДНЗ / Укладач Ю. Черкасова. Х., 2011.
7. Сухар В. Дошкільнята на прогулянці. Х., 2012.
8. Теплюк С. Робота з дітьми на прогулянці взимку. *Методика ознайомлення дітей з природою: хрестоматія* / Укладач Н.М.Горопаха. К., 2012. С.396-407.
9. Яришева Н.Ф. Екологічне виховання дошкільників. К., 2000.

Завдання для самостійної роботи

1. Опрацювати подані в хрестоматії матеріали книги Т. Куликової «Експерсії в природу з дітьми дошкільного віку» та розділ з книги Н. Виноградової, Т. Куликової «Діти, дорослі та світ навколо», виписати рекомендації щодо планування екскурсій, їх структури, прийомів підготовки дітей до екскурсії.
2. Спираючись на рекомендації Т. Куликової, заповнити таблицю, розробивши тематику циклу повторних екскурсій з дітьми старшої групи до одного із сільськогосподарських об'єктів (у поле, на ферму, на город, у теплицю тощо).

Цикл екскурсій на _____ _____		
<i>(назва сільськогосподарського об'єкта)</i>		
Тема екскурсії	Приблизна дата проведення екскурсії	Програмовий зміст екскурсії

3. Опрацювати подану в хрестоматії вступну статтю з книги Н. Яришевої, виписати рекомендації щодо проведення цільових прогулянок. Скласти план проведення цільової прогулянки в природу з дітьми молодшої групи.
4. Опрацювати статті Н. Лисенко, К. Пономарьової, С. Теплюк (*див. список літератури*), виписати рекомендації щодо проведення щоденних прогулянок з дітьми дошкільного віку.
5. Законспектувати матеріал із сторінок 5-13 книги «Розвивальні прогулянки в ДНЗ». Виписати з цієї книги конспект прогулянки.
6. Написати анотацію на книгу В.Сухар, виписати приклад прогулянки.

7. Розв'язати педагогічні задачі:

1. Під час прогулянки вихователь середньої групи спостерігає з дітьми за опаданням листя з дерев. В кінці педагог пропонує назбирати “багато листя”, щоб можна було прикрасити групу. Діти назбирають під деревами оберемки яскравих листочків. Повернувшись з прогулянки, безладно скидають свої “букети” у велику картонну коробку, завбачливо приготовану помічником вихователя. Після обіду, поки діти сплять, вихователь вибирає з коробки ті листочки, які ще не зім'ялись, робить з них невеличкі композиції, які розставляє на столиках у маленьких скляночках. Решту листя помічник вихователя виносить на смітник. Після сну діти готуються до полуденку, і хтось із чергових випадково помічає на столику букетик. “Це наші листочки?” – запитує дитина виховательку, яка працює в другу зміну. “Не знаю, напевне ваші”, - відказує та.

- Оцініть роботу вихователів і помічника вихователя з позицій морального та екологічного виховання.
- Як слід організувати такий вид роботи з дітьми?
- Намітьте можливі варіанти використання зібраного дітьми опалого листя.

2. Плануючи екскурсію до парку, вихователька намітила провести колективне розглядання дерев з метою спостереження за їх цвітінням, пограти в гру “Підбіжи до дерева, яке я назву”. Однак, прийшовши з дітьми в парк, вона з'ясувала, що обрані нею дерева і кущі (каштан, акація, бузок) знаходяться в різних частинах парку, а кущ жасмину – біля дитячого ігрового майданчика, тому діти під час спостереження весь час відволікалися. Багато часу довелося витратити на ходіння парком, а для гри були використані зовсім інші дерева, які ростуть в одному з кутків парку.

- Які помилки допустила вихователька при плануванні екскурсії?
- Як підготувати і провести екскурсію такого змісту, враховуючи описані вище природні умови?

Індивідуальне довготривале завдання

Опрацювати подану нижче та дібрану самостійно літературу, на її основі підготувати реферат на одну з тем:

- Використання досвіду «Школи під голубим небом» В.О. Сухомлинського у організації екскурсій та прогулянок з дітьми дошкільного віку.
- Як батьки можуть організувати прогулянку з дитиною дошкільного віку?

Список літератури до ІДЗ

1. Залигіна Г. Туристичні походи в мініатюрі. *Дошкільне виховання*. 1998. № 8. С. 14-17.
2. Дубинка М. Подорожі до джерел думки і слова: роль уроків мислення у розвитку пізнавальних процесів (досвід В.О.Сухомлинського). *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.2. Рівне, 2007. С. 246-249.
3. Настасьєв Г. Збудити струни душі дитини: творче використання в роботі ідей та настанов В.О.Сухомлинського. *Дошкільне виховання*. 1987. № 9. С. 13-14.
4. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. К., 1972.
5. Сухорукова Г. Уроки мислення серед природи: Естетичні комплекси за В.О. Сухомлинським. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.2. Рівне, 2007. С. 434-440.
6. Теплюк С. Осіння прогулянка з малюком. *Ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія*. Ч.2. Рівне, 2007. С. 274-282.

ПИТАННЯ ГАРАНТОВАНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ (питання до екзамену)

1. Географічне положення та рельєф України.
2. Клімат, як компонент природи. Прогнозування погоди та використання місцевих ознак погоди у роботі з дошкільниками.
3. Ґрунт, як компонент природних умов, його склад. Характеристика різних типів ґрунтів України.
4. Вода, її особливості та значення у природі. Характеристика водних ресурсів України.
5. Рослинність як компонент природних умов. Закономірності поширення рослин на Землі.
6. Поняття про фітоценози. Природні та штучні фітоценози. Ліс як природний фітоценоз.
7. Луки як природний фітоценоз. Види луків.
8. Фітоценоз водойми. Рослинність водойм.
9. Поняття про культурні та дикорослі рослини, характеристика основних сільськогосподарських культур України.
10. Значення тварин у природі та житті людини. Різноманітність тваринного світу та його систематика.
11. Принципи відбору змісту знань про тварин для дітей дошкільного віку.
12. Характеристика пристосувань комах до умов існування.
13. Характеристика пристосувань риб до умов існування.
14. Характеристика пристосувань земноводних до умов існування.
15. Характеристика пристосувань птахів до умов існування.
16. Характеристика пристосувань ссавців до умов існування.
17. Загальне поняття про фізико-географічне районування території. Поняття про природні зони.
18. Характеристика зони мішаних лісів (Українського Полісся).
19. Характеристика природи лісостепу.
20. Характеристика природи степової зони.
21. Особливості гірських районів України (Українські Карпати).
22. Причини сезонних змін у природі. Астрономічні та фенологічні межі пір року.
23. Сезонні явища в неживій природі.
24. Сезонні зміни в житті тварин.
25. Сезонні зміни в житті рослин.
26. Екологізація розвивального середовища дитини як умова її ознайомлення з природою.
27. Навчально-виховне значення кутка природи в дитячому садку. Вимоги до вибору мешканців кутка природи.
28. Обладнання кутка природи в групі дошкільного закладу. Вимоги до розміщення живих об'єктів.

- 29.Обладнання акваріума та догляд за ним. Характеристика акваріумних риб, що можуть утримуватися в кутку природи.
- 30.Обладнання терарію та догляд за ним. Характеристика тварин, що можуть утримуватися в тераріях у дошкільному закладі.
- 31.Утримання в кутку природи птахів. Характеристика екзотичних птахів, що можуть утримуватися в кутку природи: (папуги, канарки).
- 32.Утримання в кутку природи ссавців. Характеристика ссавців, що можуть утримуватися в кутку природи: (морські свинки, хом'ячки).
- 33.Кімнатне квітникарство, його значення в дитячому садку. Умови, необхідні для нормального росту та розвитку кімнатних рослин.
- 34.Характеристика різних видів кімнатних рослин, їх походження та особливості вирощування у дошкільному закладі.
- 35.Навчально-виховне значення ділянки дитячого садка. Вимоги до планування та озеленення ділянки.
- 36.Город на ділянці дитячого садка. Вибір овочів для садіння на городі. Догляд за рослинами городу.
- 37.Предмет, завдання та методи методики ознайомлення з природою як наукової дисципліни.
- 38.Становлення та розвиток методики ознайомлення з природою.
- 39.Методологічні основи методики ознайомлення дітей з природою.
- 40.Вчення про соціально-екологічний ідеал та його формування в дошкільному віці.
- 41.Природничо-наукові основи методики ознайомлення дітей з природою.
- 42.Психолого-педагогічні основи методики ознайомлення дітей з природою.
- 43.Використання природи як засобу виховання в історії зарубіжної педагогіки.
- 44.Використання природи як засобу виховання в історії вітчизняної педагогіки.
- 45.Екологічне виховання як основна мета ознайомлення дітей з природою. Сутність поняття екологічна культура дошкільника.
- 46.Характеристика сучасних підходів до екологічного виховання дошкільників.
- 47.Сучасні дослідження проблем екологічної освіти дітей дошкільного віку в Україні та за рубежом.
- 48.Завдання розумового виховання дошкільнят у ознайомленні з природою, наукові дослідження проблем розумового виховання засобами природи.
- 49.Завдання морального та трудового виховання дошкільнят у ознайомленні з природою, наукові дослідження проблем морального і трудового виховання засобами природи.
- 50.Завдання естетичного та фізичного виховання дошкільнят у ознайомленні з природою, наукові дослідження проблеми естетичного та фізичного виховання засобами природи.
- 51.Принципи відбору змісту знань дітей дошкільного віку про природу.
- 52.Завдання і зміст ознайомлення дітей з природою у Базовому компоненті дошкільної освіти.

53. Сучасні програми ознайомлення дітей дошкільного віку з природою.
54. Необхідність використання різноманітних методів ознайомлення з природою. Класифікація методів.
55. Навчально-виховне значення спостережень. Види і зміст спостережень природи в дитячому садку.
56. Спостереження як пізнавальна діяльність. Структура спостереження як методу ознайомлення з природою.
57. Керівництво дорослого спостереженнями дітей дошкільного віку.
58. Значення ілюстрацій в процесі ознайомлення дітей з природою. Види ілюстративного матеріалу.
59. Методика використання дидактичних картин у різних вікових групах.
60. Своєрідність використання репродукцій художніх картин та анімалістичної скульптури в роботі щодо ознайомлення з природою.
61. Використання технічних засобів для демонстрації дітям ілюстративного матеріалу.
62. Значення моделей як особливого виду ілюстративного матеріалу в ознайомленні дітей з природою. Види моделей.
63. Методика використання іконічних моделей у ознайомленні з природою дітей дошкільного віку.
64. Ведення календарів спостережень за погодою в різних вікових групах.
65. Використання моделювання з допомогою абстрактних моделей та схем у ознайомленні дошкільників з природою.
66. Своєрідність праці в природі як методу ознайомлення дітей з природою. Види та зміст праці дітей у природі.
67. Форми організації праці дітей в природі. Трудові доручення. Керівництво дорученнями з боку дорослих.
68. Чергування в кутку природи як форма організації праці дошкільників. Керівництво вихователя працею чергових.
69. Роль і місце різноманітних видів ігор в ознайомленні дітей з природою.
70. Ігрові прийоми навчання у ознайомленні дітей з природою.
71. Екологічний тренінг як вид ігрового вправління дітей у застосуванні набутих знань.
72. Метод проектів у ознайомленні дітей з природою та екологічному вихованні.
73. Дидактичні ігри природничого змісту, їх значення в ознайомленні з природою. Види дидактичних ігор та методика їх проведення в різних вікових групах.
74. Своєрідність дослідів як практичних методів ознайомлення дітей з природою, їх навчально-виховне значення. Принципи відбору змісту дослідів.
75. Види дослідів природничого змісту. Методика проведення дослідів з об'єктами неживої природи, рослинами.
76. Розповіді вихователя, їх значення у формуванні знань дошкільників про природу. Види розповідей.
77. Описові та сюжетні розповіді, методика їх використання.

78. Мовні логічні завдання, методика їх використання в дитячому садку.
79. Бесіда як метод ознайомлення з природою. Види бесід. Методика підготовки і проведення узагальнюючих бесід з дітьми старшого дошкільного віку.
80. Дитяча художня література як засіб ознайомлення з природою.
81. Методика використання художніх творів різних жанрів у роботі з дітьми.
82. Використання пізнавальної природничої книги у роботі з старшими дошкільниками.
83. Необхідність використання різноманітних форм організації роботи щодо ознайомлення дітей з природою. Класифікація форм ознайомлення дітей з природою.
84. Характеристика заняття як форми навчання дітей дошкільного віку. Структура заняття.
85. Види і типи занять по ознайомленню з природою. Своєрідність комплексних та інтегрованих занять, місце природничого матеріалу на цих заняттях.
86. Екскурсії як вид занять, їх роль в ознайомленні дітей з природою. Види екскурсій природничого змісту.
87. Структура та методика проведення екскурсій в природу з дітьми дошкільного віку.
88. Структура та методика проведення екскурсій до сільськогосподарських об'єктів з дітьми дошкільного віку.
89. Цільова прогулянка як форма роботи щодо ознайомлення дітей з природою.
90. Організація щоденних прогулянок на ділянці дошкільного закладу.

Критерії оцінювання результатів навчання за 2 семестр 2 курсу

Вид навчальної роботи	Кількість балів, що нараховується	Форма звітності
Лекції	11 (1 бал за кожну пару)	
Самостійна робота	21 (3 бали за кожну тему)	Наявність матеріалів самостійної роботи
Індивідуальне довготривале завдання	8 (4 бали за кожне завдання)	Матеріали виконаного завдання
Коефіцієнт активності	Не нижче 20	-
ВСЬОГО	60	-

Примітки:

1. Коефіцієнт активності визначається на основі отриманих студентом оцінок за усні відповіді на практичних та лабораторних заняттях за формулою:

$K = X : n \cdot 100$, де K – коефіцієнт активності, X – сума всіх набраних студентом оцінок, n – максимальна сума оцінок, яка може бути набрана.

2. Рейтинг студента до екзамену визначається як середнє арифметичне рейтингових балів, набраних студентом за 1 та 2 семестри. Якщо рейтинг становитиме не менше **60 балів**, то він може бути зарахований як підсумкова (екзаменаційна) оцінка. Якщо сума набраних балів менше 60 або студент бажає підвищити рейтинг, студент складає усний екзамен.

Зміст

Вступ	3
Загальні вказівки з підготовки до практичних і лабораторних занять, виконання завдань для самостійної роботи	4
Плани практичних та лабораторних занять 1 семестр	5
Питання гарантованого контролю знань до заліку	33
Критерії оцінювання результатів навчання за 1 семестр 2 курсу	35
Плани практичних та лабораторних занять 2 семестр	36
Питання гарантованого контролю знань до екзамену	57
Критерії оцінювання результатів навчання за 2 семестр 2 курсу	61

Навчальне видання

Горопаха Наталія Михайлівна – укладач

Методичні рекомендації до практичних і лабораторних занять та виконання завдань для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Основи природознавства та методика ознайомлення дітей з природою»

Методичний посібник
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Підписано до друку: 25.02.2020
Папір друк. 60x84. Формат 1/16
Умовних друкованих аркушів 3,25.
Наклад 100 примірників.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
33028, м. Рівне, вул.. С.Бандери, 12.

